

PAŃSTWOWA KOMISJA WYBORCZA

INFORMACJA

O DZIAŁALNOŚCI PAŃSTWOWEJ KOMISJI WYBORCZEJ

I KRAJOWEGO BIURA WYBORCZEGO

w 2023 r.

Warszawa, marzec 2024 r.

SPIS TREŚCI	Str.
I. Informacje wstępne	3
II. Realizacja zadań ustawowych	11
<i>1. Wybory do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu</i>	
<i>Rzeczypospolitej Polskiej zarządzane na dzień 15 października 2023 r.</i>	11
<i>2. Referendum ogólnokrajowe zarządzane na dzień 15 października 2023 r.</i>	34
<i>3. Wybory organów jednostek samorządu terytorialnego przeprowadzane w toku kadencji. Referenda lokalne</i>	51
<i>4. Kontrola finansowania kampanii wyborczych</i>	53
<i>5. Kontrola gospodarki finansowej partii politycznych</i>	54
<i>6. Nadzór nad rejestrem wyborców oraz nad aktualizacją danych w Centralnym Rejestrze Wyborców</i>	56
<i>7. Rejestr korzyści</i>	59
<i>8. Prowadzenie wykazu osób, wobec których sąd stwierdził, że złożyły nieprawdziwe oświadczenia lustracyjne</i>	60
<i>9. Petycje rozpatrzone przez Państwową Komisję Wyborczą w 2023 r.</i>	60
<i>10. Rozwój teleinformatycznego systemu wyborczego</i>	61
<i>11. Działalność informacyjno-edukacyjna</i>	61
III. Współdziałanie i wymiana doświadczeń	65

I. Informacje wstępne

1. Zgodnie z art. 157 § 1 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz. U. z 2023 r. poz. 2408) Państwowa Komisja Wyborcza jest stałym i najwyższym organem wyborczym właściwym w sprawach przeprowadzania wyborów i referendum. Do kompetencji Państwowej Komisji Wyborczej należy organizacja i przeprowadzanie wyborów do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej, wyborów Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, wyborów do Parlamentu Europejskiego w Polsce, wyborów do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw oraz wyborów wójtów, burmistrzów i prezydentów miast. Ponadto wykonuje ona czynności w związku z referendum ogólnokrajowymi i referendum lokalnymi.
2. Zadania Państwowej Komisji Wyborczej w zakresie organizacji i przeprowadzania wyborów to m.in.: sprawowanie nadzoru nad przestrzeganiem prawa wyborczego, sprawowanie nadzoru nad prowadzeniem i aktualizowaniem rejestru wyborców (a od dnia 4 sierpnia 2023 r. nad aktualizacją danych w Centralnym Rejestrze Wyborców) oraz sporządzaniem spisów wyborców, prowadzenie wykazu osób, wobec których sąd stwierdził, że złożyły nieprawdziwe oświadczenia lustracyjne oraz udostępnianie danych o tych osobach właściwym komisjom wyborczym dokonującym rejestracji kandydatów w wyborach, powoływanie właściwych komisji wyborczych oraz ich rozwiązywanie po wykonaniu ich ustawowych zadań. Ponadto Państwowa Komisja Wyborcza powołuje i odwołuje komisarzy wyborczych, rozpatruje skargi złożone na ich działalność, a także na działalność okręgowych komisji wyborczych. Państwowa Komisja Wyborcza ustala także wzory urzędowych formularzy oraz druków wyborczych jak również wzory pieczęci organów wyborczych niższego stopnia. W kompetencji Komisji leży także ustalenie i ogłoszenie wyników głosowania i wyników wyborów w zakresie określonym przepisami szczególnymi Kodeksu wyborczego.

Zgodnie z Kodeksem wyborczym Państwowa Komisja Wyborcza ma obowiązek przesłać Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej, Marszałkowi Sejmu i Sądowi Najwyższemu, nie później niż 14 dnia po podaniu do publicznej wiadomości wyników wyborów, sprawozdanie z wyborów do Sejmu, Senatu i Parlamentu Europejskiego. Sprawozdanie z wyborów Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Komisja przesyła tylko Marszałkowi Sejmu i Sądowi Najwyższemu. Ponadto Państwowa Komisja Wyborcza zobowiązana jest do przedstawienia, po każdym wyborach, Prezydentowi Rzeczypospolitej, Marszałkowi Sejmu, Marszałkowi Senatu oraz Prezesowi Rady Ministrów, informacji o realizacji przepisów kodeksu i ewentualnych propozycji zmian jego uregulowań.

Zgodnie z ustawą z dnia 14 marca 2003 r. o referendum ogólnokrajowym (Dz. U. z 2020 r. poz. 851 oraz z 2023 r. poz. 497 i 1628) Państwowa Komisja Wyborcza ma obowiązek przesłać Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej, Marszałkowi Senatu, Prezesowi Rady Ministrów oraz Sądowi Najwyższemu wyniki referendum oraz podać niezwłocznie wynik referendum do wiadomości publicznej oraz ogłosić, w formie obwieszczenia, w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej.

Poza zadaniami związanymi z procesem prowadzącym do wyłonienia organów sprawujących władzę na szczeblu lokalnym, jak i ogólnopolskim, Państwowa Komisja Wyborcza zobowiązana jest do tego, by:

- 1) kontrolować gospodarkę finansową partii politycznych i gospodarkę finansową komitetów wyborczych uczestniczących w wyborach;
- 2) weryfikować, na zlecenie Marszałka Sejmu, poparcie obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej oraz dla przeprowadzenia referendum ogólnokrajowego;
- 3) prowadzić Rejestr Korzyści uzyskiwanych przez osoby pełniące funkcje publiczne oraz przez ich współmałżonków;
- 4) sprawdzać wykonanie przez partie polityczne obowiązku prowadzenia, aktualizacji lub udostępnienia rejestru wpłat oraz rejestru umów, o których mowa w ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o partiach politycznych;

- 5) nakładać kary pieniężne za naruszenie obowiązku prowadzenia, aktualizacji lub udostępnienia rejestru wpłat lub rejestru umów, o których mowa w art. 27c ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o partiach politycznych;
  - 6) rozpatrywać złożone do niej petycje oraz
  - 7) prowadzić i wspierać działania informacyjne zwiększające wiedzę obywateli na temat prawa wyborczego, w szczególności zasad głosowania.
3. Zgodnie z art. 157 § 2 Kodeksu wyborczego w skład Państwowej Komisji Wyborczej wchodzi:
- 1) jeden sędzia Trybunału Konstytucyjnego, wskazany przez Prezesa Trybunału Konstytucyjnego;
  - 2) jeden sędzia Naczelnego Sądu Administracyjnego, wskazany przez Prezesa Naczelnego Sądu Administracyjnego;
  - 3) 7 osób mających kwalifikacje do zajmowania stanowiska sędziego, wskazanych przez Sejm.

Postanowieniem z dnia 17 stycznia 2020 r. (M.P. poz. 100) w skład Państwowej Komisji Wyborczej Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej powołał:

- 1) Ryszarda Balickiego;
- 2) Zbigniewa Cieślaka – sędziego Trybunału Konstytucyjnego w stanie spoczynku;
- 3) Liwiusza Laskę;
- 4) Dariusza Lasockiego;
- 5) Sylwestra Marciniaka – sędziego Naczelnego Sądu Administracyjnego;
- 6) Macieja Miłosza;
- 7) Arkadiusza Damiana Pikulika;
- 8) Konrada Składowskiego oraz
- 9) Wojciecha Sycha – sędziego Trybunału Konstytucyjnego.

W 2023 roku skład Państwowej Komisji Wyborczej uległ zmianie w stosunku do wskazanego powyżej – w dniu 13 grudnia 2023 r. Liwiusz Laska zrezygnował z członkostwa w Komisji.

Na mocy wyboru dokonanego przez Komisję w dniu 11 lutego 2020 r. funkcję Przewodniczącego Komisji pełnił sędzia Sylwester Marciniak, a funkcje Zastępców Przewodniczącego – sędzia Zbigniew Cieślak oraz sędzia Wojciech Sych.

Funkcję Sekretarza Państwowej Komisji Wyborczej pełni z urzędu Szef Krajowego Biura Wyborczego, którego na 7 - letnią kadencję powołuje Państwowa Komisja Wyborcza spośród trzech kandydatów przedstawionych przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych, we wniosku złożonym po zasięgnięciu opinii Szefa Kancelarii Sejmu, Szefa Kancelarii Senatu oraz Szefa Kancelarii Prezydenta. Od dnia 3 marca 2018 r. Sekretarzem Państwowej Komisji Wyborczej jest Magdalena Pietrzak.

4. Zadania i właściwość Państwowej Komisji Wyborczej określają ustawy:

- 1) z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz. U. z 2023 r. poz. 2408);
- 2) z dnia 27 czerwca 1997 r. o partiach politycznych (Dz.U. z 2023 r. poz. 1215);
- 3) z dnia 14 marca 2003 r. o referendum ogólnokrajowym (Dz.U. z 2020 r. poz. 851 oraz z 2023 r. poz. 497 i 1628);
- 4) z dnia 15 września 2000 r. o referendum lokalnym (Dz.U. z 2023 r. poz. 1317);
- 5) z dnia 24 czerwca 1999 r. o wykonywaniu inicjatywy ustawodawczej przez obywateli (Dz.U. z 2023 r. poz. 1090);
- 6) z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne (Dz.U. z 2022 r. poz. 1110 oraz z 2023 r. poz. 497);
- 7) z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów (Dz.U. z 2024 r. poz. 273);
- 8) z dnia 11 lipca 2014 r. o petycjach (Dz.U. z 2018 r. poz. 870).

Przy realizacji ustawowych zadań stosowano także przepisy innych ustaw, m.in. o ochronie danych osobowych, o dostępie do informacji publicznej, o radiofonii i telewizji, a także uregulowania ustawy – Prawo prasowe.

Zasady organizacji pracy PKW oraz sposób wykonywania ustawowych zadań określa jej regulamin będący załącznikiem do uchwały Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 21 marca 2011 r. w sprawie regulaminu Państwowej Komisji Wyborczej (M.P. poz. 286, późn. zm.).

W 2023 r. Komisja podjęła łącznie 285 uchwał.

5. Stałymi organami wyborczymi na obszarze części województw są komisarze wyborczy, będący z mocy ustawy pełnomocnikami Państwowej Komisji Wyborczej. Kadencja komisarza wyborczego trwa 5 lat. W okresie obejmującym niniejsze sprawozdanie funkcje pełniło 100 komisarzy wyborczych powołanych przez Państwową Komisję Wyborczą uchwałami:

- uchwałą z dnia 26 marca 2018 r. w sprawie powołania komisarzy wyborczych,
- uchwałą z dnia 27 marca 2018 r. w sprawie powołania Komisarza Wyborczego w Krośnie II oraz w Suwałkach,
- uchwałą z dnia 16 lipca 2018 r. w sprawie powołania Komisarza Wyborczego w Katowicach II,
- uchwałą nr 83/2019 z dnia 5 sierpnia 2019 r. w sprawie powołania Komisarza Wyborczego w Gdańsku I,
- uchwałą nr 137/2019 z dnia 22 sierpnia 2019 r. w sprawie powołania Komisarza Wyborczego w Katowicach III,
- uchwałą nr 123/2021 z dnia 20 lipca 2021 r. w sprawie powołania Komisarza Wyborczego w Koninie II,
- uchwałą nr 3/2023 z dnia 16 stycznia 2023r. w sprawie powołania Komisarza Wyborczego w Koszalinie I.

W związku z zakończeniem kadencji 95 komisarzy wyborczych powołanych uchwałami z dnia 26 i 27 marca 2018 r., których kadencja nie wygasła w toku kadencji, Państwowa Komisja Wyborcza uchwałą nr 16/2023 z dnia 27 marca 2023 r. w sprawie powołania komisarzy wyborczych powołała w ich miejsce komisarzy wyborczych na 5-letnią kadencję.

Uchwałą nr 28/2023 z dnia 14 lipca 2023 r. Komisja powołała Komisarza Wyborczego w Katowicach II.

Właściwość terytorialna i rzeczowa komisarzy wyborczych, ich siedziby, a także tryb pracy zostały określone uchwałą Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 5 lutego 2018 r. (M.P. poz. 246 oraz z 2020 r. poz. 1211).

Regulamin komisarzy wyborczych ustalono uchwałą nr 4/2019 Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 21 lutego 2019 r. (M.P. poz. 251).

Komisarze wyborczy wykonujący przewidziane w Kodeksie wyborczym funkcje i zadania w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, wyborach do Sejmu i do Senatu oraz do Parlamentu Europejskiego są z urzędu przewodniczącymi okręgowych komisji wyborczych i rejonowych komisji wyborczych powołanych do przeprowadzenia wyborów wymienionych wyżej organów.

Komisarze wyborczy są również organami wykonującymi zadania związane z przeprowadzaniem referendum ogólnokrajowych oraz referendum lokalnych w sprawie odwołania organu jednostki samorządu terytorialnego w czasie trwania kadencji. Komisarze wyborczy powołują i rozwiązują, po wykonaniu ich ustawowych zadań, terytorialne i obwodowe komisje wyborcze (w wyborach organów jednostek samorządu terytorialnego) oraz sprawują nadzór nad realizacją wykonywanych przez nie zadań.

Poza kompetencjami wskazanymi powyżej, dotyczącymi udziału w organizacji i przeprowadzaniu wyborów o zasięgu ogólnopolskim, komisarze wyborczy realizują także zadania związane z obsadzaniem mandatów w organach jednostek samorządu terytorialnego w czasie trwania kadencji i stwierdzaniem wygaśnięcia mandatów radnych, wójtów, burmistrzów i prezydentów miast w przypadkach określonych w Kodeksie wyborczym.

Obowiązkiem komisarza wyborczego, na podstawie przepisów ustawy o samorządzie gminnym, jest także zwołanie pierwszej sesji nowo wybranej rady gminy oraz sesji w celu złożenia ślubowania przez wójta, burmistrza, prezydenta miasta. Odpowiednio, na podstawie przepisów ustawy o samorządzie powiatowym i ustawy o samorządzie

województwa, komisarz wyborczy zwołuje pierwszą sesję nowo wybranej rady powiatu i nowo wybranego sejmiku województwa.

Komisarz wyborczy jest zwierzchnikiem urzędników wyborczych – nadzoruje terminowość i prawidłowość wykonywanych przez nich zadań wyborczych oraz udziela im wyjaśnień w razie zaistnienia takiej potrzeby.

Komisarz wyborczy kontroluje także prawidłowość sporządzania spisów wyborców. Ponadto komisarze wyborczy zarządzają wydrukowanie kart do głosowania w wyborach samorządowych.

Zgodnie z art. 167 § 1 pkt 3d Kodeksu wyborczego do zadań komisarza wyborczego należy także dokonywanie podziału odpowiednio gminy, powiatu oraz województwa na okręgi wyborcze, a także ustalenie ich granic, numerów i liczby radnych wybieranych w każdym okręgu, w wyborach organów jednostek samorządu terytorialnego. Do zadań komisarza wyborczego należy ponadto tworzenie i zmiana granic obwodów głosowania, w szczególności ustalenie ich numerów, granic oraz siedzib obwodowych komisji wyborczych.

Komisarze wyborczy w zakresie przyznanych ustawowo kompetencji podejmują rozstrzygnięcia w formie postanowień podlegających nadzorowi Państwowej Komisji Wyborczej, która może z urzędu, bądź z inicjatywy zainteresowanego podmiotu, uchylić wydany przez komisarza wyborczego akt prawny w przypadku stwierdzenia, że został on wydany z naruszeniem prawa lub jest niezgodny z wydanymi przez PKW wytycznymi.

Państwowa Komisja Wyborcza współdziała na bieżąco z komisarzami wyborczymi w zakresie realizacji ich zadań, gromadzi doświadczenia z ich pracy, pomaga w rozwiązywaniu bieżących problemów. Ważną formę współpracy stanowią wyjaśnienia i opinie udzielane przez PKW na pytania zgłaszane przez komisarzy wyborczych w sprawach wyborczych.

6. Warunki organizacyjne, finansowe i administracyjno-techniczne związane z przygotowaniem i przeprowadzeniem wyborów i referendów kompleksowo zapewnia Krajowe Biuro Wyborcze, będące najwyższym urzędem w strukturze

polskiej administracji wyborczej. KBW współdziała w tym celu z organami administracji rządowej oraz jednostkami samorządu terytorialnego. Do zadań KBW należy także obsługa Państwowej Komisji Wyborczej, komisarzy wyborczych, Korpusu Urzędników Wyborczych oraz innych organów wyborczych w zakresie określonym w Kodeksie wyborczym oraz innych ustawach. Ponadto KBW wykonuje także inne, określone przepisami odrębnymi, zadania związane m.in. z:

- prowadzeniem „Rejestru korzyści” dla osób pełniących funkcje w organach administracji rządowej i samorządowej,
- badaniem, w zakresie określonym przez Państwową Komisję Wyborczą, rocznych sprawozdań i informacji finansowych składanych przez partie polityczne,
- badaniem, na zlecenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej tego, czy pod inicjatywą ustawodawczą obywateli lub wnioskiem o przeprowadzenie referendum ogólnokrajowego zebrano wystarczającą liczbę podpisów poparcia,
- prowadzeniem wykazu osób, wobec których sąd stwierdził, że złożyły nieprawdziwe oświadczenia lustracyjne.

Ponadto Krajowe Biuro Wyborcze organizuje spotkania Państwowej Komisji Wyborczej i innych organów wyborczych z organami wyborczymi innych państw, przedstawicielami administracji rządowej i samorządowej, przedstawicielami organizacji pozarządowych, dziennikarzami, przedstawicielami nauki oraz bierze czynny udział w tych spotkaniach, przedstawiając przepisy polskiego prawa wyborczego oraz ich funkcjonowanie w praktyce wyborczej.

Organizację i właściwość Krajowego Biura Wyborczego określa statut nadany przez Państwową Komisję Wyborczą uchwałą z dnia 14 marca 2011 r. (M.P. poz. 253, z 2015 r. poz. 487, z 2016 r. poz. 1009, z 2018 r. poz. 380, poz. 381 i poz. 651, z 2021 r. poz. 837 oraz z 2022 r. poz. 1028). Organizację wewnętrzną i właściwość rzeczową jednostek organizacyjnych KBW określa zarządzenie nr 43/2016 Szefa Krajowego Biura Wyborczego z dnia 19 października 2016 r. oraz zmieniające je zarządzenia nr 8/2017 z dnia 23 marca 2017 r., nr 1/2018 z dnia 19 lutego 2018 r., nr 35/2018 z dnia 21 grudnia 2018 r., nr 13/2019 z dnia 3 kwietnia 2019 r., nr 8/2021

z dnia 6 września 2021 r., nr 10/2022 z dnia 8 lipca 2022 r., nr 14/2022 z dnia 31 października 2022 r. oraz nr 10/2023 z dnia 29 marca 2023r.

W skład Krajowego Biura Wyborczego wchodzi obecnie siedem zespołów, będących jego jednostkami organizacyjnymi, tj.: Zespół Prawny i Organizacji Wyborów, Zespół Kontroli Finansowania Partii Politycznych i Kampanii Wyborczych, Zespół Finansowy, Zespół Informatyki, Zespół Prezydialny, Zespół Zamówień Publicznych, Zespół Kadr i Organizacji Pracy Biura, a także 49 delegatur w całym kraju.

II. Realizacja zadań ustawowych

1. Wybory do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej zarządzane na dzień 15 października 2023 r.

1. W 2023 roku odbyły się wybory do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej. Wybory zarządził Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej postanowieniem z dnia 8 sierpnia 2023 r., wyznaczył ich datę na dzień 15 października 2023 r. i określił terminy wykonania poszczególnych czynności wyborczych (kalendarz wyborczy). Postanowienie Prezydenta zostało ogłoszone w Dzienniku Ustaw z 2023 r., poz.1564. Państwowa Komisja Wyborcza podała w dniu 14 sierpnia 2023 r. do wiadomości wyborców w poszczególnych okręgach wyborczych obwieszczenia o okręgach wyborczych do Sejmu i do Senatu, zawierające informacje o granicach każdego okręgu i liczbie wybieranych w nim posłów i senatorów oraz o siedzibach okręgowych komisji wyborczych. Wybory zostały przeprowadzone wraz z referendum ogólnokrajowym zarządzonym uchwałą Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17 sierpnia 2023 r. o zarządzeniu referendum ogólnokrajowego w sprawach o szczególnym znaczeniu dla państwa.

Wybory zostały przygotowane i przeprowadzone na podstawie ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. - Kodeks wyborczy.

Po zarządzeniu wyborów Państwowa Komisja Wyborcza przystąpiła niezwłocznie do realizacji ustawowych zadań oraz zapewniła w różnych formach pomoc prawną

i organizacyjną w zakresie wykonania czynności wyborczych organom i administracji wyborczej, komitetom wyborczym i wyborcom. W całym okresie kampanii wyborczej dostępne były strony internetowe Państwowej Komisji Wyborczej: pkw.gov.pl oraz wybory.gov.pl. Na stronach tych zamieszczano na bieżąco obowiązujące teksty przepisów prawa wyborczego, rozporządzenia i uchwały wydane na podstawie Kodeksu wyborczego oraz informacje, wyjaśnienia i komunikaty Państwowej Komisji Wyborczej, w tym informacje o warunkach i sposobie głosowania, dane o organach wyborczych, komitetach wyborczych i kandydatach, wynikach głosowania i wynikach wyborów. Dla ułatwienia komitetom wyborczym wykonania czynności wymaganych prawem Państwowa Komisja Wyborcza sporządziła i udostępniła informacje dotyczące tworzenia komitetów wyborczych oraz zasad i sposobu zgłaszania list kandydatów na posłów i senatorów wraz z wzorami dokumentów wymaganych w tych sprawach. Regularnie zamieszczane były spoty informacyjne - także w polskim języku migowym - na temat terminu i sposobu głosowania, możliwości głosowania przez pełnomocnika, głosowania korespondencyjnego, uprawnień wyborców niepełnosprawnych, głosowania za granicą.

2. Państwowa Komisja Wyborcza oraz Krajowe Biuro Wyborcze, na podstawie art.160 § 2 pkt 8 Kodeksu wyborczego, prowadziły szereg działań edukacyjno-informacyjnych skierowanych do wyborców na temat prawa wyborczego, w tym w szczególności sposobu głosowania. Przedstawiciele Państwowej Komisji Wyborczej oraz Krajowego Biura Wyborczego w ramach upowszechniania wiedzy o prawie wyborczym oraz zapewnienia dostępu do informacji publicznej uczestniczyli w programach radiowych i telewizyjnych w studiu – najczęściej w czasie rzeczywistym („na żywo”). Ponadto w ramach bieżącej obsługi medialnej Biuro Prasowe umożliwiała zainteresowanym stacjom radiowym i telewizyjnym nagrywanie wypowiedzi do mikrofonu i kamery. Oprócz licznych bieżących wypowiedzi dla mediów oraz przygotowywanych briefingów prasowych w trakcie kampanii wyborczej Przewodniczący Państwowej Komisji Wyborczej oraz Szef Krajowego Biura Wyborczego udzielali wywiadów m.in. dla Polskiej Agencji Prasowej, Dziennika Gazety Prawnej, Rzeczpospolitej, Polsatu, TVN 24, RMF FM.

Biuro Prasowe Krajowego Biura Wyborczego odpowiadało na liczne pytania dziennikarzy kierowane do Krajowego Biura Wyborczego drogą mailową oraz telefonicznie.

Podobne działania społeczno-informacyjne prowadzili Dyrektorzy i pracownicy Delegatur Krajowego Biura Wyborczego w mediach lokalnych. Wszystkie te działania miały na celu zwiększenie wiedzy obywateli na temat prawa wyborczego, w szczególności zasad głosowania oraz warunków ważności głosu w wyborach.

W ramach ww. działań zostało wyprodukowanych 16 spotów edukacyjno-informacyjnych (15 wyborczo-referendalnych i 1 referendalny), dotyczących wyborów do Sejmu i Senatu oraz referendum ogólnokrajowego. W okresie od września do października 2023 r. były one emitowane na wszystkich antenach Telewizji Polskiej S.A., jako nadawcy publicznego oraz przez inne telewizje m.in. TVN 24, Polsat News, Telewizja Trwam, które wykorzystywały te materiały w swoich programach informacyjnych. Komunikaty zostały również umieszczone na stronie Państwowej Komisji Wyborczej oraz na oficjalnych kanałach społecznościowych. Spoty zostały wyprodukowane wraz z tłumaczeniem na język polski migowy oraz dodatkową transkrypcją.

Należy również wskazać, że obsługa medialna polegała na publikacji bieżących informacji na stronach internetowych i na profilach w mediach społecznościowych PKW (portal X, dawny Twitter i Facebook), jak również na udostępnianiu informacji redakcyjnym w odpowiedzi na licznie nadsyłane przez media pytania. Pracownicy Krajowego Biura Wyborczego codziennie udzielali też odpowiedzi na ogromną liczbę pytań wyborców telefonicznie oraz drogą mailową.

3. Zgodnie z ustawowym upoważnieniem w wyborach stosowano akty wykonawcze przewidziane w Kodeksie wyborczym wydane przez właściwych ministrów oraz Krajową Radę Radiofonii i Telewizji, dotyczące:

1) spisu wyborców;

- 2) utworzenia obwodów głosowania dla obywateli polskich przebywających za granicą i na polskich statkach morskich oraz sporządzenia spisów wyborców dla tych obwodów;
- 3) zawiadamiania gmin o osobach pozbawionych prawa wybierania;
- 4) sporządzania aktów pełnomocnictwa do głosowania, pakietów i przesyłek wyborczych w głosowaniu korespondencyjnym;
- 5) lokali wyborczych dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych;
- 6) sprawozdań finansowych z wyborów oraz rejestru kredytów i wpłat prowadzonych przez komitety wyborcze;
- 7) prowadzenia debat wyborczych w Telewizji Polskiej S.A. oraz podziału czasu przeznaczonego na rozpowszechnianie nieodpłatnie audycji wyborczych w programach ogólnokrajowych i programach regionalnych publicznych nadawców radiowych i telewizyjnych;
- 8) przekazywania, przechowywania i udostępniania dokumentów z wyborów.

Należy także podkreślić, że w dniu 4 sierpnia 2023 r. uruchomiony został Centralny Rejestr Wyborców. System ten działał prawidłowo. Z informacji uzyskanych od Delegatur Krajowego Biura Wyborczego wynika, że zarówno urzędy gmin, jak i same Delegatury chwaliły funkcjonalności Centralnego Rejestru Wyborców. Wskazywano, że system jest dużym ułatwieniem w procesie wyborczym.

Centralny Rejestr Wyborców niezwykle ułatwił pracę urzędników. Zarówno w czynnościach związanych z ustaleniem praw wyborczych, dopisywaniem do rejestru i do spisu wyborców, weryfikacją kandydatów na członków obwodowych komisji wyborczych. A jednocześnie Centralny Rejestr Wyborców spowodował, że pracownikom urzędów gmin ubyło wiele obowiązków związanych z przekazywaniem informacji innym gminom w sytuacji dopisania do rejestru oraz zmiany miejsca głosowania przez wyborców.

Dodatkowo system ten zapewnił, że wyborca nie figurował w dwóch spisach wyborców, co jest sytuacją niedopuszczalną, a zdarzającą się wcześniej, gdy funkcjonowały gminne rejestry wyborców.

Centralny Rejestr Wyborców wprowadził również szereg ułatwień wyborcom, np. umożliwiło pobranie zaświadczenia o prawie do głosowania w każdym urzędzie gminy, a nie jak dotychczas jedynie w urzędzie, właściwym dla miejsca stałego zamieszkania wyborcy, a także umożliwiło sprawdzenie na stronie gov.pl oraz w aplikacji mObywatel, w którym lokalu wyborczym wyborca będzie mógł głosować oraz jaki jest właściwy dla niego okręg wyborczy w wyborach do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej.

Państwowa Komisja Wyborcza zgodnie z ustawowym upoważnieniem uchwaliła i ustaliła:

- 1) regulaminy okręgowych i obwodowych komisji wyborczych;
- 2) zasady i wysokość należności pieniężnych przysługujących członkom komisji wyborczych w związku z udziałem w pracach w komisjach wyborczych;
- 3) wzory potwierdzenia zgłoszenia listy kandydatów na posłów i kandydatów na senatorów oraz protokoły rejestracji listy kandydatów i rejestracji kandydata na senatora;
- 4) wzory i rozmiary kopert oraz pakietów stosowanych w głosowaniu korespondencyjnym oraz sposób postępowania z tymi dokumentami;
- 5) sposób drukowania kart do głosowania oraz tryb ich przekazania wraz z nakładkami na karty do głosowania sporządzonymi w alfabecie Braille'a obwodowym komisjom wyborczym;
- 6) sposób sporządzania i przekazania kart do obwodów głosowania utworzonych za granicą i na polskich statkach morskich;
- 7) warunki i sposób wykorzystania techniki elektronicznej w wyborach;
- 8) wzory protokołów głosowania i protokołów wyborów;
- 9) tryb przekazywania wyników głosowania z obwodów utworzonych za granicą i na polskich statkach morskich;
- 10) wzór zaświadczenia dla mężów zaufania i dla obserwatorów społecznych;
- 11) wzór zaświadczenia usprawiedliwiającego nieobecność w pracy w związku z wykonywaniem zadań męża zaufania;

12) wzór zaświadczenia dla męża zaufania, który spełnił warunki niezbędne do wypłaty diety.

Komisja uchwałała także m. in.:

- 1) wytyczne dla okręgowych komisji wyborczych dotyczące przyjmowania zgłoszeń i rejestracji list kandydatów na posłów i kandydatów na senatorów;
- 2) wytyczne dla obwodowych komisji wyborczych dotyczące zadań i trybu ich pracy w przygotowaniu i przeprowadzeniu głosowania;
- 3) wytyczne dla okręgowych komisji wyborczych dotyczące zadań związanych z ustalaniem wyników głosowania i wyników wyborów.

Rozporządzenia i uchwały zostały ogłoszone odpowiednio w Dzienniku Ustaw i Monitorze Polskim, a także na bieżąco były zamieszczane na stronie internetowej PKW. Zgodnie z art. 199 § 2 Kodeksu wyborczego, Państwowa Komisja Wyborcza w komunikacie z dnia 14 sierpnia 2023 r. podała do publicznej wiadomości informację o łącznej liczbie wyborców w kraju ujętych w Centralnym Rejestrze Wyborców w obwodach głosowania według stanu na dzień 30 czerwca 2023 r. Liczba ta wyniosła 29 097 503 osób.

4. Wybory przeprowadziły organy wyborcze określone w Kodeksie wyborczym: Państwowa Komisja Wyborcza, okręgowe komisje wyborcze i obwodowe komisje wyborcze. Zgodnie z art. 170 § 2 Kodeksu wyborczego Państwowa Komisja Wyborcza uchwałą nr 107/2023 z dnia 28 sierpnia 2023 r. powołała okręgowe komisje wyborcze w celu przeprowadzenia wyborów do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej zarządzonych na dzień 15 października 2023 r. W skład okręgowych komisji wyborczych powołano osoby mające wykształcenie wyższe prawnicze oraz dające rękojmię należytego pełnienia tej funkcji, a także z urzędu, jako ich przewodniczących, komisarzy wyborczych.

Obwodowe komisje wyborcze powołali komisarze wyborczy, a w obwodach głosowania za granicą i na polskich statkach morskich odpowiednio konsulowie i kapitanowie statków. Powołano 31 497 obwodowych komisji wyborczych, w tym

416 komisji za granicą i 8 komisji na polskich statkach morskich. Ogółem w skład obwodowych komisji powołano 262 525 wyborców. Zgodnie z Kodeksem wyborczym w skład obwodowych komisji wyborczych powołano osoby zgłoszone przez pełnomocników komitetów wyborczych, a tylko w przypadku uzupełnienia składu komisji, wyborców.

5. Utworzono na obszarze kraju, za granicą i na polskich statkach morskich 31 497 obwodów głosowania: w kraju 31 073 obwodów, w tym 29 292 obwodów stałych oraz 1 781 obwodów odrębnych (892 w zakładach leczniczych, 705 w domach pomocy społecznej, 82 w zakładach karnych, 46 w aresztach śledczych, 41 w oddziałach zewnętrznych zakładów karnych i aresztów śledczych, 8 w domach studenckich i 7 w zespołach domów studenckich). Obwody głosowania dla obywateli polskich przebywających za granicą w liczbie 417 utworzył Minister Spraw Zagranicznych, a obwody głosowania na polskich statkach morskich przebywających w podróży w liczbie 8 utworzył Minister Infrastruktury. Z uwagi na trwający konflikt zbrojny na obszarze Państwa Izrael, Minister Spraw Zagranicznych w dniu 12 października 2023 r. wydał stosowne rozporządzenie likwidując obwód głosowania w Tel Awiwie. W każdej gminie zostały zapewnione lokale wyborcze dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Lokali takich utworzono 17 507. W gminach i miastach zapewniono informację o siedzibach obwodowych komisji wyborczych m.in. na stronach internetowych urzędów gmin, w lokalnych środkach przekazu, poprzez wywieszki na klatkach schodowych, ogłoszenia na tablicach informacyjnych, itp. Informacji o adresach lokali wyborczych udzielano telefonicznie w gminach, a także w Krajowym Biurze Wyborczym. Na stronie wybory.gov.pl została utworzona specjalna wyszukiwarka obwodów, dzięki której wyborcy łatwo mogli odnaleźć właściwy lokal wyborczy. Ponadto na stronie gov.pl oraz w aplikacji mObywatel można było sprawdzić, w którym lokalu wyborczym wyborca ma oddać głos oraz jaki jest właściwy dla niego okręg wyborczy w wyborach do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej.

W trybie ustawowo wymaganym urzędy gmin, konsulowie i kapitanowie statków sporządzili spisy wyborców. W spisach ujęto 29 532 595 wyborców. Spisy zostały z nielicznymi wyjątkami sporządzone prawidłowo. W dniu głosowania do okręgowych komisji wyborczych i Państwowej Komisji Wyborczej zgłaszano nieliczne interwencje dotyczące nieprawidłowości w spisach, wynikające najczęściej z błędnego umieszczenia w spisach sporządzonych dla obwodów odrębnych (zwykle zakładach leczniczych) wyborców, którzy nawet kilka dni przed wyborami opuścili już placówkę. Zdarzały się przypadki nieuwjęcia w spisie tych wyborców, którzy, z uwagi na swoje zaniechania, nie byli ujęci w stałym obwodzie głosowania w Centralnym Rejestrze Wyborców, na podstawie którego sporządzane są spisy wyborców. Informacje o obowiązujących przepisach prawa, dotyczących terminu składania wniosków o zmianę miejsca głosowania, o możliwości i terminie pobrania zaświadczenia o prawie do głosowania były stale dostępne na stronie internetowej pkw.gov.pl oraz wybory.gov.pl. Także okręgowe komisje wyborcze oraz delegatury Krajowego Biura Wyborczego i urzędy wielu gmin zapewniały w różnych formach bieżącą informację w tych sprawach. Według informacji przekazanych przez Ministerstwo Cyfryzacji wydano w kraju i za granicą 450 551 zaświadczeń o prawie do głosowania. Należy podkreślić, że jak wskazano wyżej, dzięki wprowadzeniu Centralnego Rejestru Wyborców, wyborcy mogli pobrać zaświadczenie o prawie do głosowania w każdym urzędzie gminy, a nie jak dotychczas jedynie w urzędzie, właściwym dla miejsca stałego zamieszkania.

6. Zgodnie z art. 84 § 2 Kodeksu wyborczego prawo zgłaszania kandydatów w wyborach do Sejmu i do Senatu przysługuje komitetom wyborczym, które mogą być tworzone przez partie polityczne, koalicje partii politycznych i przez wyborców. Podjęcie działalności przez komitet wyborczy wymaga przyjęcia przez Państwową Komisję Wyborczą zawiadomienia o jego utworzeniu. Zawiadomienie może być dokonane do 48. dnia przed dniem wyborów (art. 204 § 2, § 4 i § 6 Kodeksu wyborczego). W wyborach w 2023 r. zawiadomienia o utworzeniu komitetu wyborczego mogły być zgłaszane do dnia 28 sierpnia 2023 r. Państwowa Komisja Wyborcza w informacjach z dnia 8 sierpnia 2023 r. podanych na stronie internetowej Komisji, przypomniała

określone w Kodeksie wyborczym zasady tworzenia komitetów wyborczych w wyborach do Sejmu i do Senatu RP oraz zasady przyjmowania zgłoszeń i rejestracji list kandydatów na posłów i kandydatów na senatorów. W ustawowo określonym terminie, do dnia 28 sierpnia 2023 r., do Państwowej Komisji Wyborczej zgłoszono do zarejestrowania 94 komitety wyborcze. Czynności związane z badaniem prawidłowości zgłoszeń komitetów były podejmowane i wykonywane niezwłocznie po wniesieniu zawiadomienia. Państwowa Komisja Wyborcza wobec spełnienia ustawowych warunków, przyjęła zawiadomienia o utworzeniu 86 komitetów wyborczych, a odmówiła przyjęcia zawiadomień 8 komitetów wyborczych. W dniu 18 sierpnia 2023 r. do Państwowej Komisji Wyborczej wpłynęła, za pośrednictwem poczty elektronicznej, uchwała Zarządu Krajowego Ruchu Społecznego Agrounia TAK z dnia 17 sierpnia 2023 r. w sprawie rozwiązanie Komitetu Wyborczego Ruch Społeczny Agrounia TAK.

Komunikat Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 11 września 2023 r. o komitetach wyborczych utworzonych w związku z wyborami do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej zarządzonymi na dzień 15 października 2023 r. został niezwłocznie podany do publicznej wiadomości na stronach internetowych pkw.gov.pl i wybory.gov.pl oraz ogłoszony w Monitorze Polskim pod poz. 1025.

Ponadto w dniu 13 października 2023 r., tj. na 2 dni przed głosowaniem, do Państwowej Komisji Wyborczej wpłynęło oświadczenie Przewodniczącego partii Polska Liberalna Strajk Przedsiębiorców, który w trybie art. 101 Kodeksu wyborczego rozwiązał komitet wyborczy pod nazwą Komitet Wyborczy POLSKA LIBERALNA STRAJK PRZEDSIĘBIORCÓW. Działania Komitetu wyborczego spowodowały, że w dniu 13 października 2023 r. 17 okręgowych komisji wyborczych zmuszonych było unieważnić listy kandydatów na posłów tego komitetu wyborczego oraz wydrukować obwieszczenia w tej sprawie. We wszystkich lokalach obwodowych komisji wyborczych, na obszarze tych okręgów wyborczych, zamieszczone zostały w dniu głosowania stosowne obwieszczenia.

Do dnia 6 września 2023 r. do godz. 16.00 pełnomocnicy „zarejestrowanych” komitetów wyborczych mogli w okręgowych komisjach wyborczych dokonywać

zgłoszeń list kandydatów na posłów oraz kandydatów na senatorów. Zasady przyjmowania zgłoszeń i rejestracji list kandydatów na posłów oraz kandydatów na senatorów Państwowa Komisja Wyborcza podała do wiadomości w informacji z dnia 8 sierpnia 2023 r., którą umieściła na swoich stronach internetowych.

Okręgowe Komisje Wyborcze przed wydrukowaniem kart unieważniły rejestrację 2 list do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej. Ponadto skreśliły 15 kandydatów na posłów jeszcze przed wydrukowaniem kart, lecz skreślenia te nie spowodowały unieważnienia list. Natomiast już po wydrukowaniu kart do głosowania Okręgowe Komisje Wyborcze skreśliły 7 kandydatów. W przypadku wyborów do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej Okręgowe Komisje Wyborcze unieważniły rejestrację 2 kandydatów na senatorów jeszcze przed wydrukowaniem kart.

Obwieszczenia o zarejestrowanych listach kandydatów zawierające informacje o ich numerach, nazwach i skrótach nazw komitetów wyborczych oraz dane o kandydatach umieszczonych na listach i obwieszczenia o kandydatach na senatorów zostały podane do wiadomości wyborców przez rozplakatowanie. W wyborach do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej przeprowadzonych w dniu 15 października 2023 r. wyborcy głosowali na 303 listy kandydatów obejmujące 6 333 kandydatów zgłoszonych przez 12 komitetów wyborczych. W wyborach do Senatu głosowano na 360 kandydatów zgłoszonych przez 49 komitetów wyborczych.

Na odmowę rejestracji list kandydatów na posłów oraz kandydatów na senatorów wniesiono do Państwowej Komisji Wyborczej 50 odwołań na podstawie art. 218 § 2 Kodeksu wyborczego. Państwowa Komisja Wyborcza uwzględniła jedno z odwołań. Na uchwały Państwowej Komisji Wyborczej komitetom wyborczym przysługiwała skarga do Sądu Najwyższego. Złożono 42 skargi. Żadna ze skarg komitetów wyborczych nie została uwzględniona przez Sąd Najwyższy.

Po zakończeniu procedury rejestracji list kandydatów Państwowa Komisja Wyborcza, zgodnie z zasadami określonymi w art. 219 § 1 Kodeksu wyborczego, dokonała w dniu 15 września 2023 r. publicznego losowania numerów list kandydatów na posłów tych komitetów wyborczych, których listy zostały zarejestrowane w więcej niż jednym

okręgu wyborczym. Losowano numery list 10 komitetów wyborczych, otrzymały one następujące numery:

- 1) Numer 1 - Komitet Wyborczy Bezpartyjni Samorządowcy;
- 2) Numer 2 - Koalicyjny Komitet Wyborczy Trzecia Droga Polska 2050 Szymona Hołowni - Polskie Stronnictwo Ludowe;
- 3) Numer 3 - Komitet Wyborczy Nowa Lewica;
- 4) Numer 4 - Komitet Wyborczy Prawo i Sprawiedliwość;
- 5) Numer 5 - Komitet Wyborczy Konfederacja Wolność i Niepodległość;
- 6) Numer 6 - Koalicyjny Komitet Wyborczy Koalicja Obywatelska PO .N IPL ZIELONI;
- 7) Numer 7 - Komitet Wyborczy Polska Jest Jedna;
- 8) Numer 8 - Komitet Wyborczy Polska Liberalna Strajk Przedsiębiorców;
- 9) Numer 9 - Komitet Wyborczy Ruchu Dobrobytu i Pokoju;
- 10) Numer 10 - Komitet Wyborczy Normalny Kraj.

Stosownie do art. 220 § 1 Kodeksu wyborczego kolejny 11 numer przyznały:

- 1) Okręgowa Komisja Wyborcza w Zielonej Górze liście kandydatów na posłów Komitetu Wyborczego Antypartia zarejestrowanej w okręgu wyborczym nr 8;
  - 2) Okręgowa Komisja Wyborcza w Siedlcach liście kandydatów na posłów Komitetu Wyborczego Ruch Naprawy Polski zarejestrowanej w okręgu wyborczym nr 18;
  - 3) Okręgowa Komisja Wyborcza w Opolu liście kandydatów na posłów Komitetu Wyborczego Wyborców Mniejszość Niemiecka zarejestrowanej w okręgu wyborczym nr 21.
7. Państwowa Komisja Wyborcza jeszcze przed zarządzeniem wyborów podała do publicznej wiadomości ustawowe zasady prowadzenia kampanii wyborczej, przypomniała w szczególności, że zgodnie z art. 104 Kodeksu wyborczego, kampania wyborcza rozpoczyna się z dniem zarządzenia wyborów i że nie może być prowadzona na 24 godziny przed dniem głosowania i w dniu głosowania aż do jego zakończenia. Wskazała także uprawnienia i rygory prawne dotyczące finansowania kampanii wyborczej, apelując do wszystkich potencjalnych podmiotów wyborczych

o przestrzeganie obowiązujących przepisów prawa. Okręgowe Komisje Wyborcze oraz pracownicy Krajowego Biura Wyborczego przez cały czas trwania kampanii wyborczej systematycznie przedstawiali i wyjaśniali w różnych formach, w tym telefonicznie i mailowo, przepisy prawa wyborczego i procedury wyborcze. Wyjaśnienia i informacje w tych sprawach, zwłaszcza o godzinach i sposobie głosowania, były przypomniane wielokrotnie w Internecie, w programach telewizyjnych, radiowych, w prasie. Państwowa Komisja Wyborcza zajmowała stanowiska i udzielała wyjaśnień w zakresie różnego rodzaju spraw szczegółowych związanych z kampanią wyborczą, agitacją wyborczą, audycjami wyborczymi.

Kampania wyborcza przeprowadzona była przede wszystkim poprzez bezpośrednie spotkania z wyborcami, wywieszanie plakatów i banerów, a także kolportaż ulotek. Prowadzona była również w Internecie i za pośrednictwem mediów społecznościowych. W regionalnych telewizjach odbywały się debaty między kontrkandydatami (np. właściwość Okręgowej Komisji Wyborczej w Pile). Do najczęstszych naruszeń zasad prowadzenia kampanii wyborczej należało umieszczanie materiałów wyborczych na ogrodzeniach bez zgody właścicieli posesji (np. właściwość Delegatury Krajowego Biura Wyborczego w Toruniu, Koninie, Opolu, Kielcach). Zdarzały się przypadki umieszczania plakatów wyborczych na ogrodzeniach posesji, na terenie których znajdowały się lokale obwodowych komisji wyborczych (np. właściwość Delegatury Krajowego Biura Wyborczego w Tarnobrzegu). Pojawiały się zgłoszenia informujące o niszczeniu plakatów wyborczych, zaklejaniu plakatów wyborczych komitetu wyborczego plakatami innego komitetu (m. in. na obszarze właściwości Delegatury Krajowego Biura Wyborczego w Białymstoku). Zdarzały się przypadki skarg do sądów w trybie art. 111 Kodeksu wyborczego (np. Okręgowa Komisja Wyborcza w Kaliszu otrzymała z Sądu Okręgowego w Kaliszu 5 postanowień wydanych trybie wyborczym na podstawie art. 111 Kodeksu wyborczego).

Wątpliwości dotyczące złamania ciszy wyborczej wyjaśniane były na bieżąco przez pracowników Krajowego Biura Wyborczego, jednocześnie instruowano wyborców

o możliwości zgłoszenia incydentów naruszenia agitacji wyborczej oraz ciszy wyborczej organom ścigania.

8. Lokale wyborcze zostały przygotowane zgodnie z wymaganiami ustawowymi. Wywieszane w nich były obwieszczenia o obwodach głosowania, o listach kandydatów na posłów i kandydatach na senatora oraz o sposobie głosowania i ważności głosu na karcie do głosowania. We wszystkich lokalach znajdowały się pomieszczenia za osłoną bądź parawany i osłony mające zapewnić tajność głosowania. W każdej gminie zapewniano lokale dostosowane do potrzeb wyborców z niepełnosprawnościami – jak wskazano wyżej w kraju było 17 507 takich lokali wyborczych. We wszystkich lokalach wyborczych dostępne były nakładki na karty do głosowania sporządzone w alfabecie Braille’a.

Zainteresowanie wyborców niepełnosprawnych korzystaniem z nakładek na karty do głosowania sporządzonych w alfabecie Braille’a było znikome (np. na obszarze właściwości Okręgowej Komisji Wyborczej w Kaliszu, na 627 obwodowych komisji wyborczych, jedynie 2 wyborców zagłosowało przy użyciu nakładek, na obszarze właściwości Okręgowej Komisji Wyborczej w Zielonej Górze, na 883 obwodowe komisje wyborcze, z głosowania przy użyciu nakładek sporządzonych w alfabecie Braille’a skorzystało 6 wyborców, w tym 3 osoby głosujące korespondencyjnie, na obszarze Delegatury Krajowego Biura Wyborczego w Gdańsku, żaden wyborca nie skorzystał z nakładek na kartę do głosowania, również korespondencyjnie).

9. Głosowanie rozpoczęło w dniu 15 października 2023 r. o godz. 7.00, ale przygotowania do otwarcia lokali wyborczych rozpoczęły się na ogół przed godziną 6.00. W przypadku odrębnych obwodów głosowania, okręgowe komisje wyborczej wyrażały zgodę na późniejsze rozpoczęcie głosowania, zwykle około godz. 9.00. Komisje policzyły i ostemplowały karty do głosowania, sprawdziły i opieczętowały urnę wyborczą, rozłożyły spisy wyborców. Pomimo przypominania członkom obwodowych komisji wyborczych, zarówno na szkoleniach, jak i zawarciu tych informacji w wytycznych Państwowej Komisji Wyborczej, o dokładnym sprawdzeniu pieczęci, którą to komisje powinny ostemplować karty do głosowania, zdarzały się przypadki ostemplowania kart niewłaściwą pieczęcią. Dlatego też

Państwowa Komisja Wyborcza uchwałą nr 231/2023 z dnia 15 października 2023 r. zobowiązała obwodowe komisje wyborcze do uznania za ważne urzędowo ustalone karty do głosowania w wyborach do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej oraz w referendum ogólnokrajowym ostemplowane pieczęcią obwodowej komisji wyborczej ds. przeprowadzenia głosowania zamiast pieczęcią obwodowej komisji wyborczej lub ostemplowane pieczęcią obwodowej komisji wyborczej ds. referendum zamiast pieczęcią obwodowej komisji wyborczej.

W dniu wyborów do Państwowej Komisji Wyborczej zwracali się nieliczni wyborcy (najczęściej telefonicznie) wskazując, że otrzymali karty bez pieczęci obwodowej komisji wyborczej. Ponadto pojawiało się wiele telefonów i e-maili, również po dniu głosowania, w sprawie koloru kart do głosowania, otworów na kartach głosowania. Wszystkie wątpliwości były wyjaśniane przez pracowników Krajowego Biura Wyborczego na bieżąco. Krytyczne uwagi dotyczące lokali wyborczych były nieliczne i dotyczyły przeważnie zbyt małych powierzchni lokali wyborczych, co utrudniało wyborcom głosowanie oraz należyte rozmieszczenie urządzeń (urn, parawanów, stołów dla komisji, miejsc dla mężów zaufania) oraz organizacji lokalu.

Państwowa Komisja Wyborcza zauważa przy tym, że stosownie do art. 156 § 1 Kodeksu wyborczego obsługę i techniczno-materialne warunki pracy obwodowych komisji wyborczych oraz wykonanie zadań związanych z organizacją i przeprowadzeniem wyborów na obszarze gminy zapewnia wójt (burmistrz, prezydent miasta). Natomiast jednostki organizacyjne sprawujące trwałe zarząd nieruchomości państwowych i komunalnych są obowiązane udostępnić bezpłatnie pomieszczenia na wniosek wójta (burmistrza, prezydenta miasta) z przeznaczeniem na siedziby obwodowych komisji wyborczych (art. 156 § 2 Kodeksu wyborczego). Wprawdzie na siedziby komisji wyborczych można również wyznaczyć pomieszczenia innych podmiotów niż wymienione, po uprzednim porozumieniu z zarządzającymi tymi pomieszczeniami (art. 153 § 4 Kodeksu wyborczego), lecz są to w rzeczywistości sytuacje wyjątkowe, gdy organ wykonawczy gminy nie jest w stanie bezpłatnie zapewnić innych pomieszczeń. Wówczas również za przygotowanie tego lokalu do przeprowadzenia głosowania odpowiada wójt (burmistrz, prezydent miasta).

Należy przy tym szczególnie podkreślić, że siedziby lokali wyborczych znajdują się zwykle w szkołach, przedszkolach lub innych obiektach użyteczności publicznej (takich jak ośrodki kultury, biblioteki), jedynie doraźnie wykorzystywanych na cele wyborcze. Z uwagi na czasowy charakter wykorzystywania tych lokali na cele wyborcze oraz ich liczbę (ponad 31 tysięcy), a przede wszystkim uwzględniając frekwencję w ostatnich wyborach (74,38%) trzeba mieć na względzie, że mimo wielokrotnych apeli Państwowej Komisji Wyborczej w tym zakresie, organy wykonawcze gmin nie były czasami w stanie zapewnić dużych lokali wyborczych, aby przeprowadzić głosowanie bez żadnych trudności technicznych, w komfortowych dla wyborców warunkach.

W związku z sytuacją, która miała miejsce na osiedlu Jagodno (obwód głosowania nr 148) we Wrocławiu, w celu eliminacji problemu związanego z nadmiernie małymi siedzibami obwodowych komisji wyborczych, podjęto działania ukierunkowane na reorganizację oraz optymalizację lokalizacji takich obwodów. Państwowa Komisja Wyborcza w grudniu 2023 r. wystąpiła do wójtów, burmistrzów, prezydentów miast o dokonanie szczegółowej analizy obowiązującego podziału na stałe obwody głosowania, w celu sprawdzenia, czy nie zachodzi możliwość dokonania podziału obwodów, w których ujęta jest duża liczba mieszkańców. Komisja jednocześnie wskazała, że bezwzględnie konieczne jest dokonanie analizy pod kątem technicznych możliwości wykorzystania lokali wyborczych dla danej liczby wyborców, z uwzględnieniem sytuacji, w których dany lokal wykorzystywany jest zwykle przez znaczącą liczbę osób zmieniających miejsce głosowania lub głosujących na podstawie zaświadczenia o prawie do głosowania. Celem tych działań jest zapewnienie efektywnego procesu głosowania oraz ułatwienie dostępu do głosowania dla wszystkich obywateli poprzez zmianę siedzib takich komisji obwodowych. Wskazać należy że frekwencja w lokalu nr 148 we Wrocławiu (66,42%) była dużo niższa niż średnia na obszarze Wrocławia. Ponadto z protokołu głosowania w tym obwodzie wynika, że jedynie 15 wyborców zagłosowało w wyborach do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie zaświadczenia o prawie do głosowania. Do spisu wyborców dopisało się zaś 1649 wyborców, zatem Urząd Miasta

we Wrocławiu najpóźniej 12 października 2023 r. miał już wiedzę o dużej liczbie wyborców w tym obwodzie (4 102), a zapewnił karty do głosowania dla obwodu liczącego 2 453 wyborców, mimo tego, że Okręgowa Komisja Wyborcza we Wrocławiu widząc dużą liczbę wyborców, którzy dopisali się do obwodów w mieście, dokonała dodruku kart do głosowania i przekazała je Miastu Wrocław w sobotę przed dniem głosowania. Należy w tym miejscu podkreślić, że sytuacja, jaka miała miejsce w tym obwodzie w dniu głosowania, wynikała z najprawdopodobniej słabej organizacji pracy obwodowej komisji wyborczej oraz błędów organizacyjnych po stronie Urzędu Miasta.

Należy także wskazać, że zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie przepisami lokal wyborczy zamykany jest w momencie oddania głosu przez ostatniego z wyborców, który przybył do lokalu przed godziną 21:00. Dotyczy to również sytuacji, gdy wyborca, ze względu na warunki lokalowe, stanął przed upływem tej godziny w kolejce oczekujących na wejście do budynku, w którym mieściła się siedziba obwodowej komisji wyborczej. Państwowa Komisja Wyborcza zauważa także, że powyższe nie wpływa na przedłużenie ciszy wyborczej. Cisza wyborcza ulega bowiem przedłużeniu wyłącznie w sytuacji, gdy obwodowa komisja wyborcza, na skutek zajścia nadzwyczajnych okoliczności, zarządzi przerwanie, przedłużenie albo odroczenie głosowania do dnia następnego, co wynika z art. 47 § 1 Kodeksu wyborczego (np. wskutek katastrofy budowlanej dotyczącej budynku, w którym znajduje się lokal wyborczy, pożaru budynku albo zalania lokalu wyborczego). Uchwałę w sprawie przedłużenia albo odroczenia do dnia następnego głosowania obwodowa komisja wyborcza podejmuje po uzyskaniu zgody właściwej komisji wyborczej wyższego stopnia. Uchwała w tej sprawie powinna być natychmiast podana do publicznej wiadomości, przekazana właściwej komisji wyborczej wyższego stopnia, wójtowi oraz przesłana Państwowej Komisji Wyborczej za pośrednictwem komisji wyborczej wyższego stopnia. Wyłącznie w takiej sytuacji następuje „przedłużenie” ciszy wyborczej poza godzinę 21:00, do czasu zakończenia głosowania.

Państwowa Komisja Wyborcza wskazuje przy tym, że w głosowaniu w wyborach do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej oraz referendum w dniu 15 października 2023 r. nie doszło do nadzwyczajnych wydarzeń, o których stanowi art. 47 § 1 Kodeksu wyborczego, i w związku z tym żadna obwodowa komisja wyborcza nie zgłosiła do okręgowych komisji wyborczych informacji o konieczności przedłużenia głosowania i nie podjęła uchwały w sprawie przedłużenia głosowania, z czym wiązałoby się „przedłużenie” ciszy wyborczej z mocy ustawy. Wyborcy, którzy przybyli do lokalu wyborczego przed godz. 21.00, lecz do jej upływu nie zdążyli zagłosować, realizowali swoje czynne prawo wyborcze wprost na podstawie art. 39 § 4 Kodeksu wyborczego, zgodnie z którym od godziny zakończenia głosowania, głosować mogą wyłącznie wyborcy, którzy przybyli do lokalu wyborczego przed godziną jego zakończenia. Nie było bowiem podstaw prawnych do korzystania z trybu, o którym mowa w art. 47 Kodeksu wyborczego.

Pojawiały się informacje, że niektóre obwodowe komisje wyborcze nie były wyposażone w wystarczającą liczbę osłon na spis wyborców, miejsc zapewniających tajność głosowania, a także materiałów biurowych. Były to jednak zdarzenia jednostkowe.

W przeddzień głosowania i w dniu głosowania okręgowe komisje wyborcze pełniły dyżury w celu udzielania pomocy i informacji obwodowym komisjom wyborczym i wyborcom. Dyżury pełniono także w urzędach gmin, przede wszystkim w działach ewidencji ludności, w większych jednostkach terytorialnych (zwłaszcza w dużych miastach) pełniły dyżury inne służby. Dyżury pełniła również Państwowa Komisja Wyborcza, okręgowe komisje wyborcze oraz Krajowe Biuro Wyborcze. Głosowanie przebiegło bardzo spokojnie, bez poważniejszych incydentów. Jednakże zdarzały się jednostkowe przypadki, np. Komenda Wojewódzka Policji w Opolu poinformowała Delegaturę Krajowego Biura Wyborczego w Opolu o 9 odnotowanych incydentach w dniu głosowania mających związek m.in. z agresją wyborcy w związku z błędnym oddaniem głosu i odmową wydania nowej karty przez obwodową komisję wyborczą, a także wynoszeniem lub niszczeniem kart.

W Obwodowej Komisji wyborczej w Szczecinku nr 21 (właściwość Delegatury Krajowego Biura Wyborczego w Koszalinie) doszło do napaści z użyciem gazu pieprzowego na dwóch członków obwodowej komisji wyborczej. W sprawie interweniowała Policja, co zakończyło się zatrzymaniem napastnika.

W dwóch komisjach obwodowych w Warszawie głosowanie zakończyło się w późniejszych godzinach w związku z dużą liczbą osób oczekujących na głosowanie przybyłych do lokalu przed godziną 21:00. Komisja zabezpieczyła kolejki poprzez wydanie dedykowanych kartek wszystkim przybyłym przed godziną 21:00. W siedzibie komisji, w której nastąpiła przerwa w związku z pozostawionym bagażem z podejrzeniem, że zawiera materiały wybuchowe, po usunięciu pakunku przez policję wszyscy oczekujący przed 21:00 w celu oddania głosu zostali wpuszczeni do budynku szkoły i oczekiwali wewnątrz na oddanie głosu. Wejście do budynku zostało zamknięte i było monitorowane przez patrol policji.

Z uwagi na rekordową frekwencję wyborczą, w wielu obwodowych komisjach wyborczych (szczególnie w dużych miastach) uruchomiona została rezerwa kart do głosowania (okręgowe komisje wyborcze na obszarze właściwości Delegatury Krajowego Biura Wyborczego w Katowicach wydały 61 uchwał w sprawie uruchomienia rezerwy kart).

Na obszarze właściwości Delegatury Krajowego Biura Wyborczego w Gdańsku po godzinie 18.00 zaczęły lawinowo sypnąć informacje o konieczności uzupełnienia kart z rezerwy dla obwodów w Gdańsku, Sopocie, Pruszczu Gdańskim, ale również w takich gminach, w których nigdy nie zdarzały się sytuacje przekroczenia w obwodzie 80 % wydanych kart do głosowania (np. m. Kwidzyn, m. Malbork, gm. Czarna Woda, gm. Osiek, m. Tczew). W Gdańsku karty z rezerwy dostarczone były łącznie 87 obwodowym komisjom wyborczym, w Sopocie i Pruszczu Gdańskim 14 komisjom. Karty były dostarczane do komisji bardzo szybko, jednak w takich miastach jak Wrocław, Kraków czy Gdańsk, transport kart do głosowania do właściwych obwodowych komisji wyborczych trwał długo, co czasem powodowało chwilowe przerwy w wydawaniu kart.

W Krakowie w związku z bardzo wysoką frekwencją (81, 95%) doszło do opóźnień z dystrybucją kart z rezerwy, wiele obwodowych komisji wyborczych czekało na dowóz kart do lokali wyborczych, niemniej w żadnej z komisji nie zabrakło kart do głosowania.

Ponadto w tych wyborach bardzo duża liczba wyborców skorzystała z możliwości głosowania na podstawie zaświadczenia o prawie do głosowania. Forma ta, choć najwygodniejsza dla wyborcy, który w dniu głosowania może podjąć decyzję, w którym obwodzie zagłosuje, generuje szereg dodatkowych czynności dla członków obwodowych komisji wyborczych (chociażby każdorazowe dopisanie wyborcy na dodatkowym formularzu spisu wyborców i uzupełnienie wszystkich niezbędnych danych). W związku z tak dużym zainteresowaniem głosowania w tej formie, tworzyły się kolejki do lokali obwodowych komisji wyborczych, na co w dniu głosowania zwracało uwagę wielu wyborców w swoich zgłoszeniach telefonicznych. W dniu głosowania tak do obwodowych, jak i okręgowych komisji wyborczych wpłynęło niewiele skarg, pytań i uwag dotyczących samych wyborów do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej. W pojedynczych przypadkach wyborcy zgłaszali interwencje w sprawie nieumieszczenia ich w spisie wyborców. Dotyczyły one przeważnie osób zamieszkujących czasowo na danym terenie, które zgodnie z przepisami dopisuje się do spisu wyborców na ich wnioski oraz osób przebywających w szpitalach oraz przybyłych do szpitali, bądź wypisywanych ze szpitali bezpośrednio przed dniem głosowania. Jeżeli uwagi były zasadne i wynikały z niedopełnienia przez gminy obowiązku aktualizacji spisu wyborców, okręgowe komisje wyborcze we współdziałaniu z komisjami obwodowymi i działami ewidencji ludności w gminach podejmowały działania w celu umożliwienia tym wyborcom udziału w głosowaniu. Zdarzały się jednostkowe interwencje wyborców niedopuszczonych przez komisję do udziału w głosowaniu w związku z podpisem złożonym prawdopodobnie przez innego wyborcę w nieprzeznaczonej dla niego rubryce spisu wyborców. Na obszarze właściwości Delegatury Krajowego Biura Wyborczego we Wrocławiu zdarzyły się dwa przypadki

zagubienia (1 strony) spisu wyborców, która została odnaleziona w urnie. Incydent zagubienia strony spisu wyborców dotyczył komisji we Wrocławiu nr 34 i 127.

Z racji, iż jedna z obwodowych komisji wyborczych we Wrocławiu wielokrotnie opieczętowała poszczególne karty do głosowania swoją pieczęcią, Okręgowa Komisja Wyborcza we Wrocławiu wydała uchwałę o uznaniu tych kart za ważne.

Przy czynnościach głosowania i ustalania wyników głosowania w obwodach mogli być obecni mężowie zaufania komitetów wyborczych. W porównaniu do lat ubiegłych zainteresowanie pełnieniem funkcji męża zaufania było bardzo duże. Należy podkreślić, że w związku z nowelizacją Kodeksu wyborczego mężom zaufania, którzy obserwowali prace obwodowych komisji wyborczych przez co najmniej 5 godzin w trakcie głosowania oraz przez cały czas ustalania wyników głosowania w obwodzie przysługiwała dieta w wysokości 40% diety członka obwodowej komisji wyborczej (np. na obszarze Delegatury Krajowego Biura Wyborczego w Kielcach uprawnionych do wypłaty diety było 2909 mężów zaufania). Jednakże w niewielu obwodowych komisjach wyborczych mężowie zaufania zgłaszali uwagi do protokołów. Np. na obszarze właściwości Delegatury Krajowego Biura Wyborczego we Wrocławiu na 471 obwodów głosowania, do których zgłosili się mężowie zaufania, tylko w 12 obwodach zgłosili oni swoje uwagi, do których wszystkie komisje się ustosunkowały. Uwagi mężów zaufania dotyczyły m.in.:

- braku informacji o rozpoczęciu pracy komisji,
- próbie wskazania osobie głosującej przez osobę jej towarzyszącą na kogo ma głosować,
- braku przeliczenia kart wydanych dla komisji,
- zbyt małej liczby stanowisk do głosowania,
- pracy komisji przy wspólnym stole, braku indywidualnej analizy kart do głosowania przez członków komisji.

W przeważającej liczbie obwodów głosowania komisje obwodowe prawidłowo ustaliły wyniki głosowania i poprawnie sporządziły protokoły głosowania. W nielicznych protokołach wystąpiły nieprawidłowości wynikające z niedostatecznej staranności komisji obwodowych i dotyczyły zwykle braków formalnych: niezłożenia

podpisów przez niektórych członków komisji obecnych przy sporządzaniu protokołu oraz nieopatrzona protokołu pieczęcią komisji. Wadliwie sporządzone protokoły zostały zwrócone właściwym komisjom obwodowym i poprawione. Ustalane przez komisje wyniki głosowania niezwłocznie podawano do publicznej wiadomości przez ich wywieszenie w siedzibach komisji, w miejscach dostępnych dla wyborców. Dla zapewnienia kontroli poprawności arytmetycznej wyników głosowania ustalanych przez obwodowe komisje wyborcze i poprawnego sporządzenia protokołów głosowania pomocniczo korzystano z techniki elektronicznej na zasadach określonych w uchwale nr 64/2023 Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 17 sierpnia 2023 r. w sprawie wytycznych dla obwodowych komisji wyborczych dotyczących sprawdzenia w systemie teleinformatycznym zgodności arytmetycznej danych zawartych w projektach protokołów głosowania i w protokołach głosowania w wyborach do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej zarządzonych na dzień 15 października 2023 r.

Państwowa Komisja Wyborcza zgodnie z przyjętymi zasadami przekazywania w dniu głosowania przez obwodowe i okręgowe komisje wyborcze danych o frekwencji wyborczej, określonymi w uchwale nr 154/2023 Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 4 września 2023 r. w sprawie trybu i sposobu przekazywania danych o liczbie osób ujętych w spisach wyborców oraz liczbie wyborców, którym wydano karty do głosowania w stałych obwodach głosowania utworzonych w kraju w wyborach do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej zarządzonych na dzień 15 października 2023 r. podawała do publicznej wiadomości frekwencję według stanu na godzinę 12:00 i 17:00.

10. Okręgowe komisje wyborcze, na podstawie protokołów głosowania w obwodach w wyborach do Sejmu, ustaliły protokolarnie wyniki głosowania w okręgu wyborczym. Państwowa Komisja Wyborcza, na podstawie protokołów przekazanych przez okręgowe komisje wyborcze, ustaliła - zgodnie z art. 231 § 2 Kodeksu wyborczego - zbiorcze wyniki głosowania na listy kandydatów poszczególnych komitetów wyborczych w skali kraju, określiła, które listy są uprawnione do uczestniczenia w podziale mandatów w okręgach wyborczych i zawiadomiła o tym

okręgowe komisje wyborcze. Okręgowe Komisje Wyborcze, na podstawie otrzymanej informacji o listach uczestniczących w podziale mandatów dokonały następnie, zgodnie z art. 232 § 1 Kodeksu wyborczego, podziału mandatów pomiędzy uprawnione listy i sporządziły protokoły z wyborów posłów w okręgach wyborczych. Informacja Państwowej Komisji Wyborczej o listach uprawnionych do uczestniczenia w podziale mandatów oraz protokolarne ustalenie uprawnionych list były niezwłocznie podane do publicznej wiadomości i udostępnione na stronie internetowej pkw.gov.pl oraz wybory.gov.pl. Okręgowe komisje wyborcze, po otrzymaniu z wszystkich obwodów protokołów głosowania na kandydatów na senatora, sporządziły protokoły wyników głosowania i wyników wyborów senatorów w okręgach wyborczych. Informacje o wynikach głosowania i wynikach wyborów do Sejmu i do Senatu zostały podane do publicznej wiadomości.

Należy również wskazać, że pomimo medialnych doniesień i wątpliwości, wyniki z wszystkich obwodowych komisji wyborczych utworzonych za granicą zostały sporządzone i przesłane do Okręgowej Komisji Wyborczej w Warszawie I nie później niż 24 godziny od zakończenia głosowania w obwodzie.

W związku z wysoką frekwencją nastąpiło opóźnienie, w stosunku do poprzednich akcji wyborczych, ustalenia wyników głosowania w obwodach, wprowadzanych i dostarczonych protokołów do Okręgowej Komisji Wyborczej w Warszawie I. Pełnomocnicy Okręgowej Komisji Wyborczej dostarczali protokoły z Dzielnicy Warszawy w dniu 16 października (poniedziałek) w ciągu dnia. W ubiegłych akcjach wyborczych protokoły z obszaru Warszawy komisje okręgowe otrzymywały w 4-5 godzinie od czasu zamknięcia lokali wyborczych.

Duża frekwencja oraz związany z tym fakt utworzenia prawie 100 dodatkowych obwodów za granicą, miała również wpływ na obsługę protokołów otrzymywanych z placówek konsularnych. Przyjęcie protokołów z 416 obwodów wiązało się z obsługą około 3900 wiadomości e-mail z otrzymanymi protokołami, akceptacją przesłanych protokołów, koniecznością weryfikacji danych oraz prośbami o wyjaśnienia. Zatem opóźnienie wpływu protokołów z kraju spowodowało, że protokoły z zagranicy

wpływały w tym samym czasie, powodując dużą kumulację prac do wykonania przez Okręgową Komisję Wyborczą w Warszawie I. Skutkowało to wydłużeniem czasu oczekiwania przez obwodowe komisje wyborcze na informację o zatwierdzeniu protokołu przez Okręgową Komisję Wyborczą w Warszawie I.

Podkreślić należy, że na stronie wybory.gov.pl na bieżąco, w miarę zatwierdzania protokołów z głosowania w obwodzie przez właściwe okręgowe komisje wyborcze, pojawiały się wyniki głosowania z poszczególnych obwodów, zarówno w kraju jak i za granicą. Zatem wyborcy mogli na bieżąco śledzić ustalanie wyników wyborów i referendum ogólnokrajowego.

Na podstawie otrzymanych od okręgowych komisji wyborczych protokołów Państwowa Komisja Wyborcza, po stwierdzeniu prawidłowości wyników głosowania i wyborów w okręgach wyborczych ustalonych przez okręgowe komisje wyborcze, sporządziła 17 października 2023 r.:

- obwieszczenie o wynikach wyborów do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej, przeprowadzonych w dniu 15 października 2023 r. oraz
- obwieszczenie o wynikach wyborów do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej, przeprowadzonych w dniu 15 października 2023 r.

Niezwłocznie po przyjęciu obwieszczeń, w godzinach wieczornych Państwowa Komisja Wyborcza podała zbiorcze wyniki głosowania i wyborów do publicznej wiadomości na konferencji prasowej oraz przekazała obwieszczenia do ogłoszenia w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. W Dzienniku Ustaw z dnia 18 października 2023 r. zostały ogłoszone:

- obwieszczenie o wynikach wyborów do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej, przeprowadzonych w dniu 15 października 2023 r. pod poz. 2234,
- obwieszczenie o wynikach wyborów do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej, przeprowadzonych w dniu 15 października 2023 r. pod poz. 2235.

11. Wybory do Sejmu i do Senatu w dniu 15 października 2023 r. obserwowali przedstawiciele OBWE. Spotkali się oni z Państwową Komisją Wyborczą, uzyskiwali na bieżąco od pracowników Krajowego Biura Wyborczego oraz członków okręgowych komisji wyborczych informacje o rozwiązaniach polskiego prawa wyborczego, w tym dotyczących organizacji wyborów. Obserwowali przebieg głosowania w kilkudziesięciu obwodach głosowania, m.in. w Warszawie, Białymstoku, Kielcach, Wrocławiu i Szczecinie.

W dniu 26 października 2023 r. Państwowa Komisja Wyborcza dokonała uroczystego wręczenia posłom wybranym w dniu 15 października 2023 r. zaświadczeń o wyborze. Wręczenie zaświadczeń o wyborze wybranym senatorom nastąpiło w dniu 27 października 2023 r.

Na podstawie posiadanych dokumentów i informacji o przebiegu głosowania i wyborów Państwowa Komisja Wyborcza nie stwierdziła naruszeń prawa wyborczego, które – w jej ocenie – mogłyby mieć wpływ na wynik głosowania i wynik wyborów.

2. Referendum ogólnokrajowe zarządzane na dzień 15 października 2023 r.

Referendum zarządził Sejm Rzeczypospolitej Polskiej uchwałą z dnia 17 sierpnia 2023 r., wyznaczył ich datę na dzień 15 października 2023 r. i określił terminy wykonania poszczególnych czynności wyborczych (kalendarz czynności związanych z przeprowadzeniem referendum ogólnokrajowego w sprawach o szczególnym znaczeniu państwa). Uchwała Sejmu została ogłoszona w Dzienniku Ustaw z 2023 r., poz. 1636.

W związku z art. 90 ust. 1 oraz art. 92 ustawy o referendum ogólnokrajowym referendum zostało przygotowane i przeprowadzone na podstawie ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o referendum ogólnokrajowym oraz ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r.

Po zarządzeniu referendum Państwowa Komisja Wyborcza przystąpiła niezwłocznie do realizacji ustawowych zadań oraz zapewniła w różnych formach pomoc prawną i organizacyjną w zakresie wykonania czynności wyborczych organom i administracji

wyborczej, podmiotom uprawnionymi do udziału w kampanii referendalnej w programach radiowych i telewizyjnych oraz wyborcom. W całym okresie kampanii referendalnej dostępne były strony internetowe Państwowej Komisji Wyborczej: pkw.gov.pl oraz referendum.gov.pl. Na stronach tych zamieszczano na bieżąco obowiązujące teksty przepisów prawa wyborczego, rozporządzenia i uchwały wydane na podstawie ustawy o referendum ogólnokrajowym oraz Kodeksu wyborczego oraz informacje, wyjaśnienia i komunikaty Państwowej Komisji Wyborczej, w tym informacje o warunkach i sposobie głosowania, dane o organach wyborczych, wynikach głosowania i wynikach referendum. Dla ułatwienia podmiotom uprawnionymi do udziału w kampanii referendalnej w programach radiowych i telewizyjnych wykonania czynności wymaganych prawem Państwowa Komisja Wyborcza sporządziła i udostępniła informacje dotyczące zgłoszenia przez podmioty uprawnione do udziału w kampanii referendalnej w programach radiowych i telewizyjnych wraz z wzorami dokumentów wymaganych w tych sprawach. Regularnie zamieszczane były w serwisie YouTube spoty informacyjne - także w polskim języku migowym - na temat terminu i sposobu głosowania, możliwości głosowania przez pełnomocnika, głosowania korespondencyjnego, uprawnień wyborców z niepełnosprawnościami, głosowania za granicą, jak ustalany jest wynik referendum.

Państwowa Komisja Wyborcza oraz Krajowe Biuro Wyborcze, na podstawie art.160 § 2 pkt 8 Kodeksu wyborczego w związku z art. 92 ust. 1 ustawy o referendum ogólnokrajowym, prowadziły szereg działań edukacyjno-informacyjnych na temat prawa wyborczego, w tym w szczególności sposobu głosowania w referendum. Przedstawiciele Państwowej Komisji Wyborczej oraz Krajowego Biura Wyborczego w ramach upowszechniania wiedzy w zakresie przepisów dotyczących referendum ogólnokrajowego oraz zapewnienia dostępu do informacji publicznej uczestniczyli w programach radiowych i telewizyjnych w studiu – najczęściej w czasie rzeczywistym („na żywo”). Ponadto, w ramach bieżącej obsługi medialnej Biuro Prasowe umożliwiała zainteresowanym stacjom radiowym i telewizyjnym nagrywanie wypowiedzi do mikrofonu i kamery. Oprócz licznych bieżących wypowiedzi

dla mediów oraz przygotowywanych briefingów prasowych w trakcie kampanii wyborczej Przewodniczący Państwowej Komisji Wyborczej oraz Szef Krajowego Biura Wyborczego udzielali wywiadów m.in. dla Polskiej Agencji Prasowej, Dziennika Gazety Prawnej, Rzeczpospolitej, TVN 24, Polsat, RMF FM.

Biuro Prasowe Krajowego Biura Wyborczego odpowiadało na liczne pytania dziennikarzy kierowane do Krajowego Biura Wyborczego drogą mailową oraz telefonicznie.

Podobne działania społeczno-informacyjne prowadzili Dyrektorzy i pracownicy Delegatur Krajowego Biura Wyborczego w mediach lokalnych. Wszystkie te działania miały na celu zwiększenie wiedzy obywateli na temat prawa wyborczego, w szczególności zasad głosowania w referendum oraz warunków ważności głosu w referendum.

W ramach ww. działań zostało wyprodukowanych 16 spotów edukacyjno-informacyjnych (15 wyborczo-referendalnych i 1 referendalny), dotyczących wyborów do Sejmu i Senatu oraz referendum ogólnokrajowego. W okresie od września do października br. były one emitowane na wszystkich antenach Telewizji Polskiej S.A., jako nadawcy publicznego oraz przez inne telewizje takie jak TVN 24, Polsat News, Telewizja Trwam, które wykorzystywały te materiały w swoich programach informacyjnych. Komunikaty zostały również umieszczone na stronie Państwowej Komisji Wyborczej oraz na oficjalnych kanałach społecznościowych. Spoty zostały wyprodukowane wraz z tłumaczeniem na język polski migowy oraz dodatkową transkrypcją.

Należy również wskazać, że obsługa medialna polegała na publikacji bieżących informacji na stronach internetowych i na profilach w mediach społecznościowych PKW (portal X, dawniej Twitter i Facebook), jak również na udostępnianiu informacji redakcyjnym w odpowiedzi na licznie nadsyłane przez media pytania. Pracownicy Krajowego Biura Wyborczego codziennie udzielali odpowiedzi na liczne pytania wyborców telefonicznie oraz drogą mailową.

Referendum, w związku z art. 90 ust. 1 ustawy o referendum ogólnokrajowym, przeprowadziły organy wyborcze ustanowione przepisami Kodeksu wyborczego do przeprowadzenia wyborów do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej: Państwowa Komisja Wyborcza, okręgowe komisje wyborcze i obwodowe komisje wyborcze. Zgodnie z art. 170 § 2 Kodeksu wyborczego Państwowa Komisja Wyborcza uchwałą nr 107/2023 z dnia 28 sierpnia 2023 r. powołała okręgowe komisje wyborcze w celu przeprowadzenia wyborów do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej zarządzonych na dzień 15 października 2023 r. W skład okręgowych komisji wyborczych powołano osoby mające wykształcenie wyższe prawnicze oraz dające rękojmię należytego pełnienia tej funkcji, a także z urzędu, jako ich przewodniczących, komisarzy wyborczych.

Obwodowe komisje wyborcze powołali komisarze wyborczy, a w obwodach głosowania za granicą i na polskich statkach morskich odpowiednio konsulowie i kapitanowie statków. Powołano 31 497 obwodowych komisji wyborczych, w tym 416 komisji za granicą i 8 komisji na polskich statkach morskich. Ogółem w skład obwodowych komisji powołano 262 525 wyborców. Zgodnie z Kodeksem wyborczym w skład obwodowych komisji wyborczych powołano osoby zgłoszone przez pełnomocników komitetów wyborczych, a w przypadku uzupełnienia składu komisji, wyborców. Ostatecznie, po przeprowadzonych losowaniach, największą reprezentację w składach obwodowych komisji miały: Koalicyjny Komitet Wyborczy Koalicja Obywatelska PO .N IPL ZIELONI – 36 534 osoby (na 41 248 zgłoszonych osób), Komitet Wyborczy Prawo i Sprawiedliwość - 36 176 osób (na 41 358 zgłoszonych osób), Komitet Wyborczy Nowa Lewica – 27 597 osób (na 29 688 zgłoszonych osób), Koalicyjny Komitet Wyborczy Trzecia Droga PSL – PL2050 Szymona Hołowni – 25 326 osób (na 32 539 zgłoszonych osób), Komitet Wyborczy Konfederacja Wolność i Niepodległość – 23 995 (na 25 960 zgłoszonych osób).

W związku z tym, że referendum przeprowadzały organy wyborcze powołane w związku z wyborami do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej, podmioty uprawnione do udziału w kampanii referendalnej

w programach radiowych i telewizyjnych nie mogły zgłaszać kandydatów na członków do obwodowych komisji wyborczych.

Z informacji posiadanych przez Państwową Komisję Wyborczą wynika, że przy powoływaniu komisji dochowano przewidzianej prawem procedury. Uchybienia w tym zakresie były nieliczne, miały organizacyjno-techniczny charakter i były usuwane na bieżąco (np. powołanie osób, które było spokrewnione z kandydatami kandydującymi z okręgu, na obszarze którego osoby miały być powołane w skład obwodowej komisji wyborczej).

Na obszarze właściwości Delegatury Krajowego Biura Wyborczego w Przemyślu wpłynęła jedna skarga w sprawie powołania obwodowej komisji wyborczej od osoby upoważnionej przez pełnomocnika komitetu wyborczego, która nie została uwzględniona w składzie komisji ze względu na to, że kandydat na członka komisji złożył 2 oświadczenia o wyrażeniu zgody na kandydowanie i został wcześniej powołany do jednej z obwodowych komisji wyborczych w okręgu wyborczym nr 23 do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej.

Jednakże występowały, jak przy każdych wyborach, liczne rezygnacje z członkostwa w obwodowych komisjach wyborczych. W sumie nastąpiło blisko 8000 odwołań ze składów obwodowych komisji wyborczych (np. na obszarze właściwości terytorialnej Delegatury Krajowego Biura Wyborczego w Nowym Sączu Komisarze wyborczy wydali 156 postanowień w sprawie zmian w składach obwodowych komisji wyborczych, na obszarze właściwości terytorialnej Delegatury Krajowego Biura Wyborczego w Łodzi Komisarze wyborczy wydali 344 postanowienia, a na obszarze właściwości terytorialnej Delegatury Krajowego Biura w Katowicach Komisarze wyborczy wydali 596 postanowień, z czego aż 156 w dniach od 13 do 15 października 2023 r.).

Utworzono na obszarze kraju, za granicą i na polskich statkach morskich 31 497 obwodów głosowania: w kraju 31 073 obwodów, w tym 29 292 obwodów stałych oraz 1 781 obwodów odrębnych (892 w zakładach leczniczych, 705 w domach pomocy społecznej, 82 w zakładach karnych, 46 w aresztach śledczych,

41 w oddziałach zewnętrznych zakładów karnych i aresztów śledczych, 8 w domach studenckich i 7 w zespołach domów studenckich). Obwody głosowania dla obywateli polskich przebywających za granicą w liczbie 417 utworzył Minister Spraw Zagranicznych, a obwody głosowania na polskich statkach morskich przebywających w podróży w liczbie 8 utworzył Minister Infrastruktury. Z uwagi na trwający konflikt zbrojny na obszarze Państwa Izrael, Minister Spraw Zagranicznych w dniu 12 października 2023 r. wydał stosowne rozporządzenie likwidując obwód głosowania w Tel Awiwie.

W każdej gminie zostały zapewnione lokale wyborcze dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Lokali takich utworzono 17 507. W gminach i miastach zapewniono informację o siedzibach obwodowych komisji wyborczych m.in. na stronach internetowych urzędów gmin, w lokalnych środkach przekazu, poprzez wywieszki na klatkach schodowych, ogłoszenia na tablicach informacyjnych, itp. Informacji o adresach lokali wyborczych udzielano telefonicznie w gminach, a także w Krajowym Biurze Wyborczym. Na stronie wybory.gov.pl została utworzona specjalna wyszukiwarka obwodów, dzięki której wyborcy łatwo mogli odnaleźć właściwy lokal wyborczy. Ponadto, jak wskazano wyżej, na stronie gov.pl jak również w aplikacji mObywatel można było sprawdzić, w którym lokalu wyborczym wyborca ma oddać głos oraz jaki jest właściwy dla niego okręg wyborczy w wyborach do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej.

W trybie ustawowo wymaganym urzędy gmin, konsulowie i kapitanowie statków sporządzili spisy wyborców. W spisach ujęto 29 532 595 wyborców. Spisy zostały z nielicznymi wyjątkami sporządzone prawidłowo. W dniu głosowania do okręgowych komisji wyborczych i Państwowej Komisji Wyborczej zgłaszano nieliczne interwencje dotyczące nieprawidłowości w spisach, wynikające najczęściej z błędnego umieszczanie w spisach sporządzonych dla obwodów odrębnych (zwykle zakładach leczniczych) wyborców, którzy nawet kilka dni przed wyborami opuścili już placówkę. Zdarzały się przypadki nieuwjęcia w spisie tych wyborców, którzy, z uwagi na swoje zaniechania, nie byli ujęci w stałym obwodzie głosowania w Centralnym Rejestrze Wyborców, na podstawie którego sporządzane są spisy

wyborców. Informacje o obowiązujących przepisach prawa, dotyczących terminu składania wniosków o zmianę miejsca głosowania, o możliwości i terminie pobrania zaświadczenia o prawie do głosowania były stale dostępne na stronie internetowej pkw.gov.pl oraz wybory.gov.pl. Także okręgowe komisje wyborcze oraz delegatury Krajowego Biura Wyborczego i urzędy wielu gmin zapewniały w różnych formach bieżącą informację w tych sprawach. Według informacji przekazanych przez Ministerstwo Cyfryzacji wydano w kraju i za granicą 450 551 zaświadczeń o prawie do głosowania. Należy podkreślić, że jak wskazano wyżej, dzięki wprowadzeniu Centralnego Rejestru Wyborców, wyborcy mogli pobrać zaświadczenie o prawie do głosowania w każdym urzędzie gminy, a nie jak dotychczas jedynie w urzędzie, właściwym dla miejsca stałego zamieszkania.

Zgodnie z art. 48 ust. 4 ustawy o referendum ogólnokrajowym, podmiotami uprawnionymi do udziału w kampanii referendalnej w programach radiowych i telewizyjnych są:

- 1) partia polityczna, która w ostatnich przed referendum wyborach do Sejmu:
  - a) samodzielnie tworząc komitet wyborczy, otrzymała, w skali kraju, co najmniej 3% ważnie oddanych głosów na jej okręgowe listy kandydatów na posłów,
  - b) wchodziła w skład koalicji wyborczej, której okręgowe listy kandydatów na posłów otrzymały, w skali kraju, co najmniej 6% ważnie oddanych głosów;
- 2) klub poselski, klub senatorski oraz klub parlamentarny, które na rok przed dniem ogłoszenia uchwały lub postanowienia o zarządzeniu referendum zrzęcały odpowiednio posłów lub senatorów wybranych spośród kandydatów zgłoszonych przez komitet wyborczy wyborców, a posłowie lub senatorowie ci stanowili więcej niż połowę składu tych klubów;
- 3) stowarzyszenie lub inna organizacja społeczna, która spełnia następujące warunki:
  - a) została zarejestrowana lub zgłoszona, zgodnie z obowiązującymi przepisami, nie później niż na rok przed dniem ogłoszenia uchwały lub postanowienia o zarządzeniu referendum,

- b) obszar jej działania obejmuje całe terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
  - c) prowadzi działalność związaną z przedmiotem referendum, a działalność ta mieści się w zakresie jej celów statutowych;
- 4) fundacja, która spełnia warunki określone w pkt 3 lit. a i c;
- 5) pełnomocnik, inicjatywy obywateli, którzy dla swojego wniosku uzyskają poparcie co najmniej 500.000 osób mających prawo udziału w referendum.

Do dnia 5 września 2023 r. do godz. 16.15 możliwe było zawiadomienie Państwowej Komisji Wyborczej przez podmioty uprawnione o zamiarze uczestniczenia w kampanii referendalnej w programach radiowych i telewizyjnych nadawców publicznych. Do tego dnia do Państwowej Komisji Wyborczej wpłynęło 70 zawiadomień (7 partii politycznych, 35 fundacji i 28 stowarzyszeń). Państwowa Komisja Wyborcza odmówiła 12 podmiotom (w przypadku stowarzyszenia „Straż Narodowa” PKW odmówiła wydania zaświadczenia z uwagi na braki formalne, jednak Stowarzyszenie ponownie złożyło poprawne dokumenty, dlatego też Państwowa Komisja Wyborcza wydała zaświadczenie podmiotowi). Na uchwały PKW w sprawie odmowy wydania zaświadczenia o przysługiwaniu uprawnienia do udziału w kampanii referendalnej w programach radiowych i telewizyjnych nadawców publicznych do Sądu Najwyższego wpłynęły 2 skargi. W przypadku skargi Fundacji Violet Kiwi Sąd Najwyższy umorzył postępowanie, gdyż dnia 12 września 2023 r. PKW uchyliła swoją poprzednią uchwałę i wydała zaświadczenie Fundacji Violet Kiwi.

Natomiast w przypadku Izby Gospodarczo Handlowej, w związku z postanowieniem Sądu Najwyższego z dnia 19 września 2023 r. (sygn. akt I NSW 27/23), w którym to Sąd Najwyższy uznał skargę za zasadną, Państwowa Komisja Wyborcza wydała zaświadczenie o przysługiwaniu uprawnienia do udziału w kampanii referendalnej w programach radiowych i telewizyjnych nadawców publicznych.

Ostatecznie zaświadczenia wydano 59 podmiotom.

Państwowa Komisja Wyborcza dnia 10 października 2023 r. w związku z licznymi pytaniami, zamieściła na stronie pkw.gov.pl i referendum.gov.pl wyjaśnienia w sprawie tzw. ciszy wyborczej i referendalnej, w których wskazała m.in., że kampania wyborcza i kampania referendalna kończą się dnia 13 października 2023 r. o godz. 24:00 [art. 124 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz. U. z 2022 r. poz. 1277 i 2418 oraz z 2023 r. poz. 497) oraz art. 38 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o referendum ogólnokrajowym (Dz. U. z 2020 r. poz. 851 oraz z 2023 r. poz. 497 i 1628)]. Od tej chwili, aż do zakończenia głosowania, zabronione jest prowadzenie agitacji wyborczej w jakiegokolwiek formie, w szczególności zwoływanie zgromadzeń, organizowanie pochodów i manifestacji, wygłaszanie przemówień oraz rozpowszechnianie materiałów wyborczych (art. 107 § 1 Kodeksu wyborczego). Zabronione jest również prowadzenie kampanii referendalnej w jakiegokolwiek formie, w szczególności zwoływanie zgromadzeń, organizowanie pochodów i manifestacji, wygłaszanie przemówień, rozdawanie ulotek (art. 39 § 1 ustawy o referendum ogólnokrajowym). Naruszenia tych zakazów mogą skutkować sankcją karną, w związku z czym będą podlegać ocenie organów ścigania i sądów. Dlatego Państwowa Komisja Wyborcza apelowała o powstrzymanie się od wszelkich działań, które mogłyby zostać uznane za prowadzenie agitacji wyborczej i kampanii referendalnej w czasie, gdy jest to zabronione. Ponadto Państwowa Komisja Wyborcza wskazała, że zachęcanie lub zniechęcanie do udziału w referendum jest elementem kampanii referendalnej, ponieważ frekwencja ma w referendum decydujące znaczenie dla jego wyniku. Działania tego rodzaju nie mogą być zatem prowadzone w czasie tzw. ciszy referendalnej.

Kampania referendalna przeprowadzana była przede wszystkim poprzez umieszczanie plakatów i banerów zachęcające, bądź nie, do udziału w referendum. W szerszym zakresie prowadzona była za pośrednictwem Internetu oraz mediów społecznościowych.

Należy również zaznaczyć, że zgodnie z art. 49 ustawy o referendum ogólnokrajowym podmioty uprawnione mają prawo prowadzenia kampanii referendalnej w programach radiowych i telewizyjnych nadawców publicznych, zgodnie z przepisami ustawy,

w formie audycji referendalnych. W terminie od 16 dnia przed dniem referendum do zakończenia kampanii referendalnej Telewizja Polska Spółka Akcyjna oraz Polskie Radio Spółka Akcyjna i spółki radiofonii regionalnej rozpowszechniają na własny koszt w programach ogólnokrajowych i regionalnych audycje referendalne podmiotów uprawnionych.

W związku z uchwałą Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17 sierpnia 2023 r. o zarządzeniu referendum ogólnokrajowego w sprawach o szczególnym znaczeniu dla państwa, która to wyznaczyła termin referendum na dzień 15 października 2023 r., wybory do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej zostały przygotowane i przeprowadzone wraz z referendum ogólnokrajowym.

Lokale wyborcze zostały przygotowane zgodnie z wymaganiami ustawowymi. Wywieszane w nich były obwieszczenia o obwodach głosowania, o listach kandydatów na posłów i kandydatach na senatora oraz o sposobie głosowania i ważności głosu na karcie do głosowania. We wszystkich lokalach znajdowały się pomieszczenia za osłoną bądź parawany i osłony mające zapewnić tajność głosowania. W każdej gminie zapewniano lokale dostosowane do potrzeb wyborców niepełnosprawnych – jak wskazano wyżej w kraju było 17 507 takich lokali wyborczych. We wszystkich lokalach wyborczych dostępne były nakładki na karty do głosowania sporządzone w alfabecie Braille’a.

Zainteresowanie wyborców niepełnosprawnych korzystaniem z nakładek na karty do głosowania sporządzonych w alfabecie Braille’a było znikome (np. na obszarze właściwości Okręgowej Komisji Wyborczej w Kaliszu, na 627 obwodowych komisji wyborczych, jedynie 2 wyborców zagłosowało przy użyciu nakładek, na obszarze właściwości Okręgowej Komisji Wyborczej w Zielonej Górze, na 883 obwodowe komisje wyborcze, z głosowania przy użyciu nakładek sporządzonych w alfabecie Braille’a skorzystało 6 wyborców, w tym 3 osoby głosujące korespondencyjnie).

Głosowanie rozpoczęło w dniu 15 października 2023 r. o godz. 7.00, ale przygotowania do otwarcia lokali wyborczych rozpoczęły się na ogół przed godziną 6.00. W przypadku odrębnych obwodów głosowania, okręgowe komisje

wyborczej wyrażały zgodę na późniejsze rozpoczęcie głosowania, zwykle ok. godz. 9.00. Komisje policzyły i ostemplowały karty do głosowania, sprawdziły i opieczętowały urnę wyborczą, rozłożyły spisy wyborców. Pomimo przypominania członkom obwodowych komisji wyborczych, zarówno na szkoleniach, jak i zawarciu tych informacji w wytycznych Państwowej Komisji Wyborczej, o dokładnym sprawdzeniu pieczęci, którą to komisje powinny ostemplować karty do głosowania, zdarzały się przypadki ostemplowania kart niewłaściwą pieczęcią. Dlatego też Państwowa Komisja Wyborcza uchwałą nr 231/2023 z dnia 15 października 2023 r. zobowiązała obwodowe komisje wyborcze do uznania za ważne urzędowo ustalone karty do głosowania w wyborach do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej oraz w referendum ogólnokrajowym ostemplowane pieczęcią obwodowej komisji wyborczej ds. przeprowadzenia głosowania zamiast pieczęcią obwodowej komisji wyborczej lub ostemplowane pieczęcią obwodowej komisji wyborczej ds. referendum zamiast pieczęcią obwodowej komisji wyborczej.

W dniu wyborów do Państwowej Komisji Wyborczej zwracali się nieliczni wyborcy (najczęściej telefonicznie) wskazując, że otrzymali karty bez pieczęci obwodowej komisji wyborczej. Ponadto pojawiało się wiele telefonów i e-maili, również po dniu głosowania, w sprawie koloru kart do głosowania, nadziurkowań na kartach głosowania. Wszystkie wątpliwości były wyjaśniane przez pracowników Krajowego Biura Wyborczego na bieżąco. Krytyczne uwagi dotyczące lokali wyborczych były nieliczne i dotyczyły przeważnie zbyt małych powierzchni lokali wyborczych, co utrudniało należyte rozmieszczenie urządzeń (urn, parawanów, stołów dla komisji, miejsc dla mężów zaufania) oraz organizacji lokalu. W związku z sytuacją, która miała miejsce na osiedlu Jagodno (obwód głosowania nr 148) we Wrocławiu, w celu eliminacji problemu związanego z nadmiernie małymi siedzibami obwodowych komisji wyborczych, podjęto działania ukierunkowane na reorganizację oraz optymalizację lokalizacji takich obwodów. Celem tych działań jest zapewnienie efektywnego procesu głosowania oraz ułatwienie dostępu do głosowania dla wszystkich obywateli poprzez zmianę siedzib takich komisji obwodowych. Frekwencja w tym lokalu (66,42%) była dużo niższa niż średnia na obszarze

Wrocławia. Ponadto z protokołu głosowania w obwodzie nr 148 wynika, że jedynie 15 wyborców zagłosowało w wyborach do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie zaświadczenia o prawie do głosowania. Do spisu wyborców dopisało się zaś 1649 wyborców, zatem Urząd Miasta we Wrocławiu najpóźniej 12 października 2023 r. miał już wiedzę o dużej liczbie wyborców w tym obwodzie (4 102), a zapewnił karty do głosowania dla obwodu liczącego 2 453 wyborców. Należy w tym miejscu podkreślić, że sytuacja, jaka miała miejsce w tym obwodzie w dniu głosowania, wynikała z najprawdopodobniej słabej organizacji pracy obwodowej komisji wyborczej oraz błędów organizacyjnych po stronie Urzędu Miasta.

Należy także wskazać, że lokal wyborczy zamykany jest w momencie oddania głosu przez ostatniego z wyborców, który przybył do tego lokalu przed godziną 21:00. Dotyczy to również sytuacji, gdy wyborca, ze względu na warunki lokalowe, stanął przed upływem tej godziny w kolejce oczekujących na wejściem do budynku, w którym mieściła się siedziba obwodowej komisji wyborczej. Państwowa Komisja Wyborcza zauważa także, że powyższe nie wpływa na przedłużenie ciszy wyborczej. Cisza wyborcza ulega bowiem przedłużeniu wyłącznie w sytuacji, gdy obwodowa komisja wyborcza, na skutek zajścia nadzwyczajnych okoliczności, zarządzi przerwanie, przedłużenie albo odroczenie głosowania do dnia następnego, co wynika z art. 47 § 1 Kodeksu wyborczego (np. wskutek katastrofy budowlanej dotyczącej budynku, w którym znajduje się lokal wyborczy, pożaru budynku albo zalania lokalu wyborczego). Uchwałę w sprawie przedłużenia albo odroczenia do dnia następnego głosowania obwodowa komisja wyborcza podejmuje po uzyskaniu zgody właściwej komisji wyborczej wyższego stopnia. Uchwała w tej sprawie powinna być natychmiast podana do publicznej wiadomości, przekazana właściwej komisji wyborczej wyższego stopnia, wójtowi oraz przesłana Państwowej Komisji Wyborczej za pośrednictwem komisji wyborczej wyższego stopnia. Wyłącznie w takiej sytuacji następuje „przedłużenie” ciszy wyborczej poza godzinę 21:00, do czasu zakończenia głosowania.

Państwowa Komisja Wyborcza wskazuje przy tym, że w głosowaniu w wyborach do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej oraz referendum w dniu 15 października 2023 r. nie doszło do nadzwyczajnych wydarzeń, o których stanowi art. 47 § 1 Kodeksu wyborczego, i w związku z tym żadna obwodowa komisja wyborcza nie zgłosiła do okręgowych komisji wyborczych informacji o konieczności przedłużenia głosowania i nie podjęła uchwały w sprawie przedłużenia głosowania, z czym wiązałoby się „przedłużenie” ciszy wyborczej z mocy ustawy. Wyborcy, którzy przybyli do lokalu wyborczego przed godz. 21.00, lecz do jej upływu nie zdążyli zagłosować, realizowali swoje czynne prawo wyborcze bezpośrednio na podstawie art. 39 § 4 Kodeksu wyborczego, zgodnie z którym od godziny zakończenia głosowania, głosować mogą wyłącznie wyborcy, którzy przybyli do lokalu wyborczego przed godziną jego zakończenia. Nie było bowiem podstaw prawnych do korzystania z trybu, o którym mowa w art. 47 Kodeksu wyborczego

Pojawiały się informacje, że niektóre obwodowe komisje wyborcze nie były wyposażone w wystarczającą liczbę osłon na spis wyborców, miejsc zapewniających tajność głosowania, a także materiałów biurowych. Były to jednak zdarzenia jednostkowe.

W przeddzień głosowania i w dniu głosowania okręgowe komisje wyborcze pełniły dyżury w celu udzielania pomocy i informacji obwodowym komisjom wyborczym i wyborcom. Dyżury pełniono także w urzędach gmin, przede wszystkim w działach ewidencji ludności, w większych jednostkach terytorialnych (zwłaszcza w dużych miastach) pełniły dyżury inne służby. Dyżury pełniła również Państwowa Komisja Wyborcza, okręgowe komisje wyborcze oraz Krajowe Biuro Wyborcze.

Głosowanie przebiegło bardzo spokojnie, bez poważniejszych incydentów. Jednakże zdarzały się jednostkowe przypadki, np. Komenda Wojewódzka Policji w Opolu poinformowała Delegaturę Krajowego Biura Wyborczego w Opolu o 9 odnotowanych incydentach w dniu głosowania mających związek m.in. z agresją wyborcy w związku

z błędnym oddaniem głosu i odmową wydania nowej karty przez obwodową komisję wyborczą, a także wynoszeniem lub niszczeniem kart.

W Obwodowej Komisji wyborczej w Szczecinku nr 21 (właściwość Delegatury Krajowego Biura Wyborczego w Koszalinie) doszło do napaści z użyciem gazu pieprzowego na dwóch członków obwodowej komisji wyborczej. W sprawie interweniowała Policja, co zakończyło się zatrzymaniem napastnika.

W dwóch komisjach obwodowych w Warszawie głosowanie zakończyło się w późniejszych godzinach w związku z dużą liczbą osób oczekujących na głosowanie przybyłych do lokalu przed godziną 21:00. Komisja zabezpieczyła kolejki poprzez wydanie kartek wszystkim przybyłym przed godziną 21:00. W siedzibie komisji, w której nastąpiła przerwa w związku z pozostawionym bagażem z materiałami wybuchowymi, po usunięciu pakunku przez policję wszyscy oczekujący przed 21:00 na oddanie głosu zostali wpuszczeni do budynku szkoły i oczekiwali na oddanie głosu. Wejście do budynku zostało zamknięte i było monitorowane przez patrol policji.

W dniu głosowania tak do obwodowych, jak i do Państwowej Komisji Wyborczej i do okręgowych komisji wyborczych wpłynęły skargi wyborców w przeważającej części dotyczące pytań zadawanych wyborcom przez członków obwodowych komisji wyborczych dotyczących liczby wydawanych kart do głosowania.

Państwowa Komisja Wyborcza zauważyła, że w związku z tymi skargami, że obwodowe komisje wyborcze pytają wyborców, które karty do głosowania wydać, pismem z dnia 15 października 2023 r. znak ZPOW.571.145.2023 kierowanym do okręgowych komisji wyborczych, poleciła niezwłocznie przekazać komisjom obwodowym, że działanie takie jest niedopuszczalne oraz że mają one obowiązek postępować zgodnie z procedurą wydawania kart do głosowania określoną w pkt 49-51 wytycznych. Państwowa Komisja Wyborcza ponownie przypomniała, że należy wskazać obwodowym komisjom wyborczym, że to wyborca ma prawo odmówić przyjęcia którejś z kart do głosowania, natomiast komisja obwodowa nie może pytać, które karty wydać. Zgodnie z art. 161 § 1 Kodeksu wyborczego wytyczne Państwowej Komisji Wyborczej są wiążące dla obwodowych komisji wyborczych.

W pojedynczych przypadkach wyborcy zgłaszali interwencje w sprawie nieumieszczenia ich w spisie wyborców. Dotyczyły one przeważnie osób zamieszkujących czasowo na danym terenie, które zgodnie z przepisami dopisuje się do spisu wyborców na ich wnioski oraz osób przebywających w szpitalach oraz przybyłych do szpitali, bądź wypisywanych ze szpitali bezpośrednio przed dniem głosowania. Jeżeli uwagi były zasadne i wynikały z niedopełnienia przez gminy obowiązku sporządzenia i aktualizacji spisu wyborców, okręgowe komisje wyborcze we współdziałaniu z komisjami obwodowymi i działami ewidencji ludności w gminach podejmowały działania w celu umożliwienia tym wyborcom udziału w głosowaniu. Zdarzały się jednostkowe interwencje wyborców niedopuszczonych przez komisję do udziału w głosowaniu w związku z podpisem złożonym prawdopodobnie przez innego wyborcę w nieprzeznaczonej dla niego rubryce spisu wyborców.

Na obszarze właściwości Delegatury Krajowego Biura Wyborczego we Wrocławiu zdarzyły się dwa przypadki zagubienia (1 strony) spisu wyborców, która została odnaleziona w urnie. Incydent zagubienia strony spisu wyborców dotyczył komisji we Wrocławiu nr 34 i 127.

Z racji, iż jedna z obwodowych komisji wyborczych we Wrocławiu wielokrotnie opieczętowała karty do głosowania swoją pieczęcią, Okręgowa Komisja Wyborcza we Wrocławiu wydała uchwałę o uznaniu tych kart za ważne.

Przy czynnościach głosowania i ustalania wyników głosowania w obwodach mogli być obecni mężowie zaufania i obserwatorzy społeczni podmiotów uprawnionych do udziału w kampanii referendalnej w programach radiowych i telewizyjnych. Z informacji uzyskanych przez Państwową Komisję Wyborczą wynika, że największą reprezentację miał Komitet Obrony Demokracji.

Uwagi do protokołów były nieliczne. Np. na obszarze właściwości Delegatury Krajowego Biura Wyborczego we Wrocławiu na 471 obwodów głosowania, do których zgłosili się mężowie zaufania, tylko w 12 obwodach zgłosili oni swoje

uwagi, do których wszystkie komisje się ustosunkowały. Uwagi mężów zaufania dotyczyły m.in.:

- braku informacji o rozpoczęciu pracy komisji,
- próbie wskazania osobie głosującej przez osobę jej towarzyszącą na kogo ma głosować,
- braku przeliczenia kart wydanych dla komisji,
- zbyt małej liczby stanowisk do głosowania,
- pracy komisji przy wspólnym stole, braku indywidualnej analizy kart do głosowania przez członków komisji.

W przeważającej liczbie obwodów głosowania komisje obwodowe prawidłowo ustaliły wyniki głosowania i poprawnie sporządziły protokoły głosowania. W nielicznych protokołach wystąpiły nieprawidłowości wynikające z niedostatecznej staranności komisji obwodowych i dotyczyły zwykle braków formalnych: niezłożenia podpisów przez niektórych członków komisji obecnych przy sporządzaniu protokołu oraz nieopatrzenia protokołu pieczęcią komisji. Wadliwie sporządzone protokoły zostały zwrócone właściwym komisjom obwodowym i poprawione. Ustalone przez komisje wyniki głosowania niezwłocznie podawano do publicznej wiadomości przez ich wywieszenie w siedzibach komisji, w miejscach dostępnych dla wyborców. Dla zapewnienia kontroli poprawności arytmetycznej wyników głosowania ustalanych przez obwodowe komisje wyborcze i poprawnego sporządzenia protokołów głosowania pomocniczo korzystano z techniki elektronicznej na zasadach określonych w uchwale nr 112/2023 Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 28 sierpnia 2023 r. w sprawie wytycznych dla obwodowych komisji wyborczych dotyczących sprawdzenia w systemie teleinformatycznym zgodności arytmetycznej danych zawartych w projektach protokołów głosowania i w protokołach głosowania w referendum ogólnokrajowym zarządzonym na dzień 15 października 2023 r.

Okręgowe komisje wyborcze, na podstawie protokołów głosowania w obwodach w referendum ogólnokrajowym, ustaliły protokolarnie wyniki głosowania w okręgu

wyborczym. Państwowa Komisja Wyborcza na podstawie protokołów głosowania, otrzymanych od wszystkich okręgowych komisji wyborczych, ustaliła wyniki głosowania i wynik referendum.

Należy również wskazać, że pomimo medialnych doniesień i wątpliwości, wyniki z wszystkich obwodowych komisji wyborczych utworzonych za granicą zostały przesłane do Okręgowej Komisji Wyborczej w Warszawie I nie później niż 24 godziny od zakończenia głosowania w obwodzie.

W związku z wysoką frekwencją nastąpiło opóźnienie, w stosunku do poprzednich akcji wyborczych, ustalenia wyników głosowania w obwodach, wprowadzanych i dostarczonych protokołów do Okręgowej Komisji Wyborczej w Warszawie I. Pełnomocnicy Okręgowej Komisji Wyborczej dostarczali protokoły z Dzielnicy Warszawy w dniu 16 października (poniedziałek) w ciągu dnia. W ubiegłych akcjach wyborczych protokoły z obszaru Warszawy komisje okręgowe otrzymywały w 4-5 godzinie od czasu zamknięcia lokali wyborczych.

Duża frekwencja oraz związany z tym fakt utworzenia prawie 100 dodatkowych obwodów za granicą, miała również wpływ na obsługę protokołów otrzymywanych z placówek konsularnych. Przyjęcie protokołów z 416 obwodów wiązało się z obsługą około 3900 wiadomości e-mail z otrzymanymi protokołami, akceptacją przesłanych protokołów, koniecznością weryfikacji danych oraz prośbami o wyjaśnienia. Zatem opóźnienie wpływu protokołów z kraju spowodowało, że protokoły z zagranicy wpływały w tym samym czasie, powodując dużą kumulację prac do wykonania przez Okręgową Komisję Wyborczą w Warszawie I. Skutkowało to wydłużeniem czasu oczekiwania przez obwodowe komisje wyborcze za granicą na informację o zatwierdzeniu protokołu przez Okręgową Komisję Wyborczą w Warszawie I.

Podkreślić należy, że na stronie referendum.gov.pl na bieżąco, w miarę zatwierdzania protokołów z głosowania w obwodzie przez właściwe okręgowe komisje wyborcze, pojawiały się wyniki głosowania z poszczególnych obwodów, zarówno w kraju jak i za granicą.

Niezwłocznie po przyjęciu obwieszczenia o wynikach głosowania i wyniku referendum przeprowadzonego w dniu 15 października 2023 r., w godzinach

wieczornych Państwowa Komisja Wyborcza podała zbiorcze wyniki głosowania i wynik referendum ogólnokrajowego do publicznej wiadomości na konferencji prasowej oraz przekazała obwieszczenie do ogłoszenia w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. W Dzienniku Ustaw z dnia 18 października 2023 r. zostało ogłoszone obwieszczenie o wynikach głosowania i wyniku referendum przeprowadzonego w dniu 15 października 2023 r. poz. 2236.

Na podstawie posiadanych dokumentów i informacji o przebiegu głosowania i referendum ogólnokrajowego Państwowa Komisja Wyborcza nie stwierdziła naruszeń prawa wyborczego, które – w jej ocenie – mogłyby mieć wpływ na wynik głosowania i wynik referendum ogólnokrajowego.

3. Wybory organów jednostek samorządu terytorialnego przeprowadzane w toku kadencji. Referenda lokalne.

Przepisy Kodeksu wyborczego stanowią, że w związku z wygaśnięciem mandatu radnego w toku kadencji w gminach do 20 tys. mieszkańców oraz wójta, burmistrza, prezydenta miasta przeprowadza się odpowiednie wybory: uzupełniające oraz przedterminowe. Przeprowadzane są również wybory ponowne, a także wybory do nowych rad.

Wybory uzupełniające przeprowadza się wskutek wygaśnięcia mandatu radnego z przyczyn określonych ustawowo, np. zrzeczenia się mandatu, niezłożenia ślubowania, śmierci; wybory ponowne – w wyniku orzeczenia przez sąd wygaśnięcia mandatu w trybie protestu wyborczego. Wybory przedterminowe do rad (sejmików województw) są przeprowadzane w przypadku rozwiązania tych organów przez Sejm z powodu powtarzającego się naruszenia Konstytucji lub ustaw oraz w przypadku odwołania w referendum lokalnym. Nadto w powiecie i województwie – jeśli odpowiednio rada lub sejmik w ciągu 3 miesięcy od ogłoszenia wyników wyborów nie wybiorą organów wykonawczych. Powoduje to bowiem ich rozwiązanie z mocy prawa. Wybory przedterminowe wójta, burmistrza, prezydenta miasta przeprowadza się wskutek odmowy złożenia ślubowania, zrzeczenia się mandatu, utraty prawa wybieralności lub jego braku w dniu wyborów, naruszenia ustawowego zakazu

łączenia funkcji wójta z wykonywaniem funkcji lub prowadzenia działalności określonych w innych przepisach, albo orzeczonej zgodnie z przepisami trwalej niezdolności do pracy, w związku z odwołaniem w referendum, w wyniku odwołania przez Prezesa Rady Ministrów z powodu powtarzającego się naruszenia Konstytucji lub ustaw, zmian w podziale terytorialnym państwa, a także wskutek śmierci osoby sprawującej daną funkcję.

W 2023 r. przeprowadzone zostały:

- wybory uzupełniające do rad gmin – 256,
- wybory przedterminowe wójtów (burmistrzów i prezydentów miast) – 11,
- referenda lokalne dot. odwołania organów jednostek samorządu terytorialnego – 3 (1 powiatowe, 2 gminne).

W radach miast na prawach powiatu, radach powiatów, sejmikach województw i radach dzielnic m.st. Warszawy wygasły mandat radnego obejmuje kandydat z tej samej listy, który w wyborach uzyskał kolejno największą liczbę głosów, a nie utracił prawa wybieralności.

Od 1 stycznia do 31 grudnia 2023 r. wygasło 18 mandatów wójtów, 11 mandatów burmistrza oraz 4 mandaty prezydenta miasta. Łączna liczba wygasłych mandatów radnych wyniosła we wskazanym okresie 524, na co składało się: 28 mandatów radnych sejmików województw, 90 mandatów radnych rad powiatów, 41 mandatów radnych rad miast na prawach powiatu, 359 mandaty radnych rad gmin oraz 6 mandatów radnych rad dzielnic m. st. Warszawy. Przyczynami wygaśnień było najczęściej zrzeczenie się mandatu i śmierć.

Organizację i przeprowadzanie wyborów oraz dokonanie zmian w składach rad zapewniają właściwi komisarze wyborczy. Do komisarzy wyborczych wnoszone są również inicjatywy o zarządzenie referendów lokalnych w sprawie odwołania organu jednostki samorządu terytorialnego.

Terminarz przeprowadzonych w toku kadencji 2018 - 2023 wyborów i referendów znajduje się na stronie internetowej Państwowej Komisji Wyborczej i Krajowego Biura Wyborczego:

<https://pkw.gov.pl/wybory-i-referenda/wybory-samorzadowe-i-referenda-lokalne/wybory-i-referenda-w-toku-kadencji/kadencja-2018-2023/terminarz-wyborow-do-organow-samorzadu-terytorialnego-i-referendow-w-sprawie-odwolania-organow-samor>.

Szczegółowe informacje o poszczególnych wyborach i referendach znajdują się na stronach internetowych Delegatur Krajowego Biura Wyborczego.

4. Kontrola finansowania kampanii wyborczych

Z ustaloną w Kodeksie wyborczym zasadą jawności finansowania wyborów wiąże się obowiązek komitetów wyborczych uczestniczących w wyborach złożenia właściwemu organowi wyborczemu sprawozdania finansowego o przychodach, wydatkach i zobowiązaniach komitetu wraz z informacją o uzyskanych kredytach bankowych. Państwowa Komisja Wyborcza i odpowiednio komisarze wyborczy po zbadaniu sprawozdań pod względem prawidłowości formalnej i merytorycznej, przyjmują sprawozdanie bez zastrzeżeń lub przyjmują je wskazując na uchybienie, albo odrzucają sprawozdanie. Zakres badania sprawozdania i podstawy jego odrzucenia są enumeratywnie określone w ustawie.

W 2023 r. Państwowa Komisja Wyborcza nie badała sprawozdań finansowych komitetów wyborczych.

Pod koniec 2023 r. Państwowa Komisja Wyborcza w ramach badania sprawozdań o przychodach, wydatkach i zobowiązaniach finansowych komitetów wyborczych, w tym o uzyskanych kredytach bankowych i warunkach ich uzyskania komitetów wyborczych zarejestrowanych w wyborach do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej dokonała wyboru biegłych rewidentów z 17 firm audytorskich, w celu zbadania sprawozdań finansowych komitetów wyborczych uczestniczących w tych wyborach. Formalno-techniczne zadania związane z wyborem biegłych rewidentów oraz bieżącą współpracą z biegłymi w trakcie prowadzonych badań zapewniali pracownicy Krajowego Biura Wyborczego.

Komitetom wyborczym systematycznie udzielane były wyjaśnienia i informacje w sprawach dotyczących zasad ich finansowania, sprawozdawczości finansowej partii, a także kontroli w tym zakresie.

5. Kontrola gospodarki finansowej partii politycznych

Państwowa Komisja Wyborcza przeprowadziła badanie informacji i sprawozdań partii politycznych w zakresie gospodarki finansowej. Zgodnie z ustawą o partiach politycznych partie polityczne i koalicje partii politycznych, jeżeli w wyborach do Sejmu uzyskają odpowiednio co najmniej 3% i 6% ważnych głosów, są uprawnione przez okres kadencji Sejmu do otrzymywania subwencji z budżetu państwa na działalność statutową. Mają równocześnie obowiązek składania Państwowej Komisji Wyborczej corocznej informacji finansowej o otrzymanej subwencji i poniesionych z subwencji wydatkach.

Partie polityczne składają również w każdym roku sprawozdania o źródłach pozyskania środków finansowych, w tym o kredytach bankowych i warunkach ich uzyskania oraz o wydatkach poniesionych ze środków Funduszu Wyborczego.

W 2023 r. Państwowa Komisja Wyborcza zbadała 7 informacji finansowych partii politycznych, spośród których 5 zostało przyjętych bez zastrzeżeń, a 2 zostały przyjęte ze wskazaniem na uchybienia. Państwowa Komisja Wyborcza zbadała również 59 sprawozdań finansowych partii politycznych, spośród których 9 przyjęła bez zastrzeżeń, 40 przyjęła ze wskazaniem uchybień, a 10 odrzuciła. Ponadto Komisja w wykonaniu postanowień Sądu Najwyższego przyjęła 5 sprawozdań finansowych partii politycznych odrzuconych przez nią pierwotnie w latach poprzednich. Podstawą odrzucenia tych sprawozdań były przepisy art. 38a ustawy o partiach politycznych w brzmieniu obowiązującym w dacie podjęcia uchwał w tych sprawach, zobowiązujące Państwową Komisję Wyborczą do odrzucenia sprawozdania w przypadku przyjmowania lub pozyskiwania środków finansowych z innych źródeł niedozwolonych (bez względu na wysokość kwoty pozyskanej z naruszeniem prawa). Późniejsza zmiana tego przepisu spowodowała uwzględnienie przez Sąd Najwyższy skarg na uchwały Państwowej Komisji Wyborczej.

Państwowa Komisja Wyborcza wykonuje zadania związane z badaniem informacji i sprawozdań finansowych partii politycznych na podstawie sprawozdań sporządzanych przez biegłych rewidentów, a także we własnym zakresie analizuje sprawozdania i dokumenty finansowe dołączone do sprawozdań.

Komisja przypominała zobowiązanym partiom o obowiązku złożenia sprawozdań, systematycznie udzielane były wyjaśnienia i informacje w sprawach dotyczących zasad finansowania partii politycznych, sprawozdawczości finansowej partii, a także kontroli w tym zakresie. Na początku 2023 r. Komisja dokonała wyboru biegłych rewidentów z 9 firm audytorskich, w celu zbadania informacji finansowych o otrzymanej subwencji i poniesionych z subwencji wydatkach partii politycznych, a także sprawozdań o źródłach pozyskania środków finansowych, w tym o kredytach bankowych i warunkach ich uzyskania oraz o wydatkach poniesionych ze środków Funduszu Wyborczego partii politycznych, które w 2022 r. posiadały Fundusz Wyborczy. Formalno-techniczne zadania związane z wyborem biegłych rewidentów oraz bieżącą współpracę z biegłymi w trakcie prowadzonych badań zapewniali pracownicy Krajowego Biura Wyborczego. Prowadzili ponadto, niezależnie od badań biegłych rewidentów, własne szczegółowe badania wszystkich sprawozdań. Podejmowane czynności miały na celu ustalenie, czy sprawozdania sporządzone zostały zgodnie z właściwym wzorem określonym przez Ministra Finansów, czy zostały podpisane przez uprawnione osoby i czy złożone zostały z zachowaniem ustawowego terminu, czy do sprawozdań załączone zostały dokumenty określone w odpowiednim rozporządzeniu Ministra Finansów, a także czy wypełnione zostały wszystkie pozycje sprawozdań, a wpisane w nich kwoty zgadzają się pod względem arytmetycznym. Szczegółowej kontroli merytorycznej podlegała także dokumentacja złożona przez partie polityczne, w celu ustalenia zgodności z prawem prowadzonej przez nie gospodarki finansowej.

Szczegółowe informacje na temat rozstrzygnięć w sprawie sprawozdań finansowych komitetów wyborczych i partii politycznych znajdują się na stronie internetowej Państwowej Komisji Wyborczej i Krajowego Biura Wyborczego:

<https://pkw.gov.pl/finansowanie-polityki/finansowanie-kampanii-wyborczych> oraz
<https://pkw.gov.pl/finansowanie-polityki/finansowanie-partii-politycznych>.

Podczas badania sprawozdań finansowych partii politycznych i monitorowania wykonania przez partie obowiązków określonych w art. 25 ust. 6-11 i art. 27a ust. 1-8 ustawy o partiach politycznych, zobowiązujących partie polityczne do prowadzenia i udostępniania w Biuletynie Informacji Publicznej rejestrów wpłat na rzecz partii i rejestrów zawartych przez partię umów Komisja ustaliła, że większość partii politycznych obowiązków tych nadal nie wykonuje, a nawet nie utworzyła własnych stron Biuletynu Informacji Publicznej, o których mowa w art. 9 ust. 2 ustawy z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz. U. z 2022 r. poz. 902).

W uchwałach w sprawach sprawozdań tych partii politycznych o źródłach pozyskania środków finansowych w 2022 r. Państwowa Komisja Wyborcza wskazywała, że niedopełnienie obowiązku prowadzenia na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej partii politycznej rejestru wpłat od osób fizycznych w kwocie przekraczającej w jednym roku 10 000 zł, z wyłączeniem składek członkowskich, oraz rejestru umów, będącego zbiorczym zestawieniem informacji o umowach zawartych przez partię polityczną, o których to rejestrach jest mowa w przepisach ustawy o partiach politycznych, stanowi uchybienie przepisom tego aktu prawnego, które – zgodnie z jego art. 38a ust. 2 i 3 – nie stanowi jednak przesłanki do odrzucenia sprawozdań tych partii.

6. Nadzór nad rejestrem wyborców oraz nad aktualizacją danych w Centralnym Rejestrze Wyborców

Państwowa Komisja Wyborcza sprawowała systematyczny nadzór nad prowadzeniem i aktualizowaniem przez gminy stałego rejestru wyborców. Do dnia 3 sierpnia 2023 r. rejestr był prowadzony w każdej gminie i obejmował osoby stale zamieszkałe na obszarze gminy, którym przysługiwało prawo wybierania (czynne prawo wyborcze). Służył do sporządzania spisów wyborców w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, wyborach do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu

Rzeczypospolitej Polskiej, wyborach do Parlamentu Europejskiego, wyborach samorządowych oraz spisów osób uprawnionych do udziału w referendach ogólnokrajowych i lokalnych. Można było być ujętym tylko w jednym rejestrze wyborców. Rejestr był prowadzony w 2 częściach: część A – obejmował obywateli polskich, część B – obywateli Unii Europejskiej niebędących obywatelami polskimi, stale zamieszkałych na obszarze gminy i uprawnionych do korzystania z praw wyborczych w Rzeczypospolitej Polskiej.

W dniu 4 sierpnia 2023 r. uruchomiony został Centralny Rejestr Wyborców.

Centralny Rejestr Wyborców prowadzony jest przez Ministra Cyfryzacji, a dane w nim aktualizowane są przez gminy, jako zadania zlecone.

Państwowa Komisja Wyborcza sprawuje nadzór nad aktualizacją danych w Centralnym Rejestrze Wyborców.

Wyborcy będący obywatelami polskimi zameldowani na obszarze gminy na pobyt stały są ujęci w stałym obwodzie głosowania w Centralnym Rejestrze Wyborców z urzędu, wyborcy zamieszkujący bez zameldowania lub pod innym adresem niż adres zameldowania oraz wyborcy nigdzie niezamieszkali, a przebywający stale w gminie, są ujęci w stałym obwodzie głosowania w Centralnym Rejestrze Wyborców na wniosek zainteresowanego. Na swój wniosek ujęci w stałym obwodzie głosowania w Centralnym Rejestrze Wyborców są także obywatele Unii Europejskiej niebędący obywatelami polskimi oraz obywatele Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej. Dane z Centralnego Rejestru Wyborców są raz na kwartał zamieszczane na stronie internetowej pkw.gov.pl i obejmują ogólną liczbę wyborców, w tym wyborców ujętych z urzędu oraz na własny wniosek z wyodrębnieniem wyborców – obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej oraz obywateli Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej. Dane z Centralnego Rejestru Wyborców według powiatów i gmin są dostępne na stronach internetowych delegatur Krajowego Biura Wyborczego.

Według stanu na dzień 31 grudnia 2023 r. w Centralnym Rejestrze Wyborców na obszarze całego kraju było ujętych 29 043 117 osób, w tym 28 702 072 osób z urzędu i 332 971 osób na własny wniosek, z tego 2 042 osób – obywateli państw Unii Europejskiej niebędących obywatelami polskimi oraz obywateli Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej – ujętych na własny wniosek w celu udziału w wyborach na terenie Rzeczypospolitej Polskiej.

Delegatury Krajowego Biura Wyborczego przeprowadzają kontrole prawidłowości aktualizacji danych w Centralnym Rejestrze Wyborców, zapewniają pomoc w tych sprawach gminom, udzielają im wskazań i zaleceń, prowadzą szkolenia dla pracowników realizujących te zadania.

Delegatury Krajowego Biura Wyborczego przypominały również gminom o bezwzględnej konieczności przeprowadzenia postępowania sprawdzającego, w zakresie spełnienia warunku stałego zamieszkania na obszarze danej gminy przez osoby wnoszące wniosek o ujęcie w stałym obwodzie głosowania w Centralnym Rejestrze Wyborców, zgodnie z art. 20 § 2 Kodeksu wyborczego, a także o konieczności udokumentowania tego faktu w aktach sprawy, przed wydaniem decyzji o ujęciu lub o odmowie ujęcia w stałym obwodzie głosowania w Centralnym Rejestrze Wyborców. W ramach sprawowanego nadzoru Delegatury sprawdzały również prawidłowość sporządzania spisów wyborców w związku z zarządzonymi wyborami.

W I półroczu 2023 r. Delegatury Krajowego Biura Wyborczego przeprowadziły w całym kraju 244 bezpośrednie kontrole rejestru wyborców i spisu wyborców w urzędach gmin i miast oraz 1177 kontroli elektronicznych i zdalnych, głównie za pośrednictwem arkuszy kontrolnych. Po wykonanych czynnościach kontrolnych sporządzano protokoły zawierające wnioski oraz zalecenia, które zostały przekazane do kontrolowanych jednostek.

W II półroczu 2023 r. Delegatury Krajowego Biura Wyborczego przeprowadziły w całym kraju 73 bezpośrednie kontrole rejestru wyborców, aktualizacji danych w Centralnym Rejestrze Wyborców oraz poprawności sporządzania spisów wyborców

w urzędach gmin i miast oraz 674 kontrole elektroniczne i zdalne, głównie za pośrednictwem arkuszy kontrolnych. Po wykonanych czynnościach kontrolnych sporządzano protokoły zawierające wnioski oraz zalecenia, które zostały przekazane do kontrolowanych jednostek.

Z przeanalizowanych informacji sporządzonych przez Delegatury Krajowego Biura Wyborczego wynika, że rejestry wyborców, co do zasady, były prowadzone prawidłowo. Również nie ma żadnych zastrzeżeń do aktualizacji danych w Centralnym Rejestrze Wyborców.

Występujące nieprawidłowości stwierdzone przez Delegatury oraz przedstawione w skargach przez obywateli wynikały często z nieznanomości prawa wyborczego przez wyborców, z nieprzestrzegania przez właściwe organy gmin terminów realizacji zadań określonych w Kodeksie Wyborczym oraz z drobnych błędów formalnych związanych z niestabilnością kadr w urzędach gmin, tj. dużą rotacją pracowników zajmujących się prowadzeniem i aktualizacją rejestru wyborców.

7. Rejestr korzyści

Zgodnie z przepisami ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne Państwowa Komisja Wyborcza i – w określonym przez Komisję zakresie – komisarze wyborczy, prowadzą Rejestr Korzyści. Do Państwowej Komisji Wyborczej informacje o uzyskanych korzyściach zgłaszają członkowie Rady Ministrów, sekretarze i podsekretarze stanu w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów i ministerstwach, kierownicy urzędów centralnych, wojewodowie i wicewojewodowie. Odpowiednio do właściwych terytorialnie komisarzy wyborczych zgłoszenia korzyści dokonują marszałkowie i wicemarszałkowie województw, członkowie zarządów, sekretarze i skarbnicy województw, starostowie, członkowie zarządów, sekretarze i skarbnicy powiatów, wójtowie, burmistrzowie, prezydenci miast oraz ich zastępcy, sekretarze, skarbnicy gmin a także członkowie zarządów związków metropolitalnych oraz sekretarze i skarbnicy związków metropolitalnych. Zakres informacji objętych obowiązkiem

zgłoszenia do Rejestru Korzyści jest określony w ustawie i dotyczy osób pełniących funkcje publiczne i ich współmałżonków. Informacje w Rejestrze są na bieżąco aktualizowane. Rejestr jest jawny, prowadzony elektronicznie i dostępny pod adresem: <https://rk.pkw.gov.pl/>.

W 2023 r. do Państwowej Komisji Wyborczej wpłynęło 1289 deklaracji zawierających informacje o uzyskanych korzyściach.

8. Prowadzenie wykazu osób, wobec których sąd stwierdził, że złożyły nieprawdziwe oświadczenie lustracyjne

Zgodnie z art. 21i ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów prawomocne orzeczenie sądu stwierdzające fakt złożenia przez osobę lustrowaną niezgodnego z prawdą oświadczenia lustracyjnego przez właściwego sądu niezwłocznie przesyła do Państwowej Komisji Wyborczej. Państwowa Komisja Wyborcza prowadzi wykaz osób, wobec których wydano prawomocne orzeczenie sądu stwierdzające utratę prawa wybieralności, o którym mowa w art. 21a ust. 2a ustawy lustracyjnej, a także udostępnia dane tych osób komisjom wyborczym rejestrującym listy kandydatów i kandydatów (art. 160 § 1 pkt 2a Kodeksu wyborczego).

W 2023 r. w wykazie ujęto 145 osoby, wobec których zostało wydane prawomocne orzeczenie sądu, stwierdzające utratę prawa wybieralności z powyższej przyczyny.

9. Petycje rozpatrzone przez Państwową Komisję Wyborczą w 2023 r.

Zgodnie z art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 11 lipca 2014 r. o petycjach (Dz. U. z 2018 r. poz. 870) osoba fizyczna, osoba prawna, jednostka organizacyjna niebędącą osobą prawną lub grupa tych podmiotów, może złożyć petycję do organu władzy publicznej, a także do organizacji lub instytucji społecznej w związku z wykonywanymi przez nią zadaniami zleconymi z zakresu administracji publicznej. W 2023 r. do Państwowej Komisji Wyborczej wpłynęły 24 petycje.

10. Rozwój teleinformatycznego systemu wyborczego

W roku 2023 w celu sprawnego przeprowadzenia i obsługi wyborów do Sejmu i do Senatu oraz referendum ogólnokrajowego przygotowano kolejne moduły systemu „Wsparcie Organów Wyborczych” (WOW). Aby umożliwić wykorzystanie danych z uruchomionego przez Ministerstwo Cyfryzacji Centralnego Rejestru Wyborców, konieczne było również dostosowanie funkcjonalności poszczególnych modułów systemu WOW.

Ponadto w ciągu 2023 r. system WOW przygotowany przez Krajowe Biuro Wyborcze wykorzystano we wszystkich 267 akcjach wyborczych w toku kadencji oraz w 3 referendach lokalnych w sprawie odwołania organów jednostek samorządu terytorialnego.

Utrzymanie wymaganego poziomu bezpieczeństwa oraz modernizacja kluczowej infrastruktury teleinformatycznej Krajowego Biura Wyborczego, tj. przeprowadzanie działań związanych z implementacją nowych rozwiązań sprzętowych i programowych, mających na celu zwiększenie poziomu dostępności i niezawodności systemu WOW, przyczyniły się do jego efektywnego wykorzystania w celu sprawnego i rzetelnego przeprowadzenia wyborów i referendum w roku 2023.

11. Działalność informacyjno-edukacyjna

1. W ramach działalności informacyjnej pracownicy Krajowego Biura Wyborczego w 2023 r. udzielali odpowiedzi na pytania wyborców kierowane listownie, telefonicznie oraz drogą mailową. W 2023 r. Krajowe Biuro Wyborcze udzieliło łącznie 6 148 wyjaśnień, informacji i odpowiedzi na pytania zgłoszone na piśmie i za pośrednictwem poczty elektronicznej.

Mając na uwadze rozwój nowych technologii i dostępne kanały przekazywania treści działalność informacyjna prowadzona jest także za pośrednictwem takich stron internetowych jak:

- pkw.gov.pl, z której wyborcy mogą dowiedzieć się m.in. o aktualnościach dotyczących działalności Państwowej Komisji Wyborczej oraz Krajowego Biura Wyborczego;
- wybory.gov.pl, gdzie zebrane zostały strony informacyjne o wszystkich wyborach i referendach ogólnokrajowych przeprowadzonych w Polsce od 2000 r.
- danewyborcze.kbw.gov.pl, pod którym to adresem Krajowe Biuro Wyborcze uruchomiło serwis internetowy, stanowiący repozytorium danych zawierających zestawienia i arkusze z wszystkimi będącymi w posiadaniu Krajowego Biura Wyborczego danymi z wyborów i referendów ogólnokrajowych od roku 1990, przy czym, wychodząc naprzeciw potrzebom zainteresowanych osób, w tym także osób prowadzących m.in. badania naukowe, dane zostały tam opublikowane w formatach umożliwiającym ich edycję oraz samodzielne opracowywanie według potrzeb.

2. Krajowe Biuro Wyborcze w 2023 r. prowadziło szeroką akcję informacyjną na temat realizacji praw wyborczych i poszczególnych czynności wyborczych w związku z wyborami do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej oraz referendum ogólnokrajowym zarządzonymi na dzień 15 października 2023 roku. W ramach tych działań zrealizowano serię spotów, które w przystępny sposób przybliżyły wyborcom tematykę wyborów zarządzonych na rok 2023.

Spoty były publikowane we wszystkich serwisach internetowych PKW (pkw.gov.pl, wybory.gov.pl) oraz na profilach PKW w mediach społecznościowych (Facebook - PKW, Twitter, YouTube).

Spoty były również emitowane przez nadawcę publicznego – TVP S.A. – na antenach: TVP1, TVP2, TVP INFO, TVP 3, a także prezentowane przez inne media.

W związku z wyborami do Sejmu i Senatu oraz referendum w roku 2023 zostało wyprodukowanych 16 spotów informacyjnych o tematyce wyborczej:

1) Kto przeprowadza wybory?

- 2) Jak zostać kandydatem na członka obwodowej komisji?
- 3) Jak głosować korespondencyjnie?
- 4) Jak uzyskać zaświadczenie o prawie do głosowania?
- 5) Jak głosować przez pełnomocnika?
- 6) Co zrobić, aby zagłosować poza miejscem zamieszkania?
- 7) Kto może głosować w wyborach do Sejmu i Senatu?
- 8) Co zrobić, aby zagłosować w miejscu zamieszkania?
- 9) Co zrobić, aby zagłosować za granicą?
- 10) Co zrobić, aby zagłosować?
- 11) Jak oddać ważny głos w wyborach do Sejmu i Senatu?
- 12) Jak przeliczane są głosy na mandaty w wyborach do Sejmu?
- 13) Jak przeliczane są głosy na mandaty w wyborach do Senatu?
- 14) Co to jest cisza wyborcza i referendalna?
- 15) Jak zgłaszać nieprawidłowości?
- 16) Jak ustalany jest wynik referendum.

Spoty były prezentowane również w wersji z tłumaczeniem na język polski migowy. Zwiększona liczba kanałów, za pośrednictwem których Państwowa Komisja Wyborcza i Krajowe Biuro Wyborcze przekazywały wyborcom informacje o wyborach zwiększyła szanse na dotarcie ich do znacznej liczby wyborców, zarówno tych korzystających głównie bądź wyłącznie z Internetu, jak również odbiorców telewizji publicznej i innych mediów.

Działalność informacyjna prowadzona była także po wyborach za pośrednictwem strony internetowej pkw.gov.pl. Powstały także strony internetowe dotyczące poszczególnych wyborów, kanał YouTube i strona na Facebooku, które przekazują aktualności wyborcze w prostej i przystępnej dla szerokiego grona odbiorców formie.

3. W 2023 r. monitoring mediów wykazał około 627 500 publikacji w prasie, radiu, telewizji i Internecie na temat Państwowej Komisji Wyborczej, Krajowego Biura Wyborczego, wyborów parlamentarnych, wyborów prezydenckich, wyborów samorządowych, wyborów przedterminowych, referendum i zmian w Kodeksie wyborczym. Najwięcej publikacji dotyczyło wyborów parlamentarnych (41,6%)

i referendum (27,2%), a w dalszej kolejności PKW i KBW (10,7%), wyborów prezydenckich (9,9%), wyborów samorządowych (5,2%). Wydźwięk publikacji dotyczących PKW i KBW został w znacznym stopniu oceniony przez firmę zewnętrzną jako neutralny (około 99%). Podobnie oceniono publikacje dotyczące wyborów parlamentarnych. Publikacje dotyczące referendum zostały ocenione jako neutralne na poziomie 96%.

Statystykę odwiedzin na stronach internetowych oraz serwisach społecznościowych prowadzonych przez Państwową Komisję Wyborczą i Krajowe Biuro Wyborcze przedstawia poniższa tabela:

Serwis	Łączna liczba wyświetleń w 2023 r.
Strona internetowa: pkw.gov.pl/kbw.gov.pl	9 074 567
Strona internetowa: wybory.gov.pl	289 344 118
Strona internetowa: referendum.gov.pl	7 543 957
Profil Państwowej Komisji Wyborczej na portalu Facebook	441 483
Profil Państwowej Komisji Wyborczej na portalu X (Twitter)	1 761 094
Kanał YouTube Państwowej Komisji Wyborczej	21 582
Suma	308 186 801

Zgodnie z powyższym zestawieniem strony poświęcone tematyce wyborów, prowadzone pod patronatem Państwowej Komisji Wyborczej i Krajowego Biura Wyborczego zostały odwiedzone przez Internautów łącznie ponad 308 milionów razy.

III. Współdziałanie i wymiana doświadczeń

Państwowa Komisja Wyborcza i Krajowe Biuro Wyborcze systematycznie uczestniczą w różnych wydarzeniach związanych z problematyką wyborczą, podejmują własne inicjatywy i współdziałają z różnymi podmiotami w ramach ich działalności. Uzyskane opinie, spostrzeżenia i postulaty są analizowane i wykorzystywane jako materiał źródłowy do ocen stosowania prawa wyborczego oraz formułowania wniosków w zakresie jego usprawnienia.

Państwowa Komisja Wyborcza odpowiednio do sygnalizowanych jej potrzeb bierze udział w różnych formach i zakresie, w pracach prowadzonych w Sejmie i Senacie dotyczących przepisów prawa wyborczego.

Państwowa Komisja Wyborcza przywiązuje dużą wagę do upowszechniania w różnych formach wiedzy o prawie wyborczym, jego instytucjach i rozwiązaniach, uznając działalność w tym zakresie za stałe zadanie Komisji i Krajowego Biura Wyborczego nie tylko w czasie wyborów, ale też w czasie niewyborczym.

Ponadto członkowie PKW, Szef KBW oraz pracownicy KBW odbyli w 2023 r. wiele spotkań w związku z wyborami do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej oraz referendum ogólnokrajowym i tak m.in.:

- 10 stycznia 2023 r. Przewodniczący PKW S. Marciniak, Szef KBW M. Pietrzak, Dyrektor Zespołu Prawnego i Organizacji Wyborów L. Gajzler oraz Dyrektor Zespołu Finansowania Partii Politycznych i Kampanii Wyborczych K. Lorentz wzięli udział w spotkaniu w Sejmie w sprawie projektu zmian Kodeksu Wyborczego;

- 26 stycznia 2023 r. Przewodniczący PKW S. Marciniak, Szef KBW M. Pietrzak, Dyrektor Zespołu Prawnego i Organizacji Wyborów L. Gajzler oraz Dyrektor Zespołu Finansowania Partii Politycznych i Kampanii Wyborczych K. Lorentz wzięli udział w posiedzeniu w sejmowej Komisji Nadzwyczajnej do zmian w kodyfikacjach;
- 14 lutego 2023 r. Szef KBW M. Pietrzak udzieliła wywiadu dla Dziennika Gazety Prawnej;
- 17 lutego 2023 r. Przewodniczący PKW S. Marciniak, Szef KBW M. Pietrzak, Członek PKW Dariusz Lasocki oraz Dyrektor Zespołu Prawnego i Organizacji Wyborów L. Gajzler wzięli udział w posiedzeniu Komisji Ustawodawczej, Komisji Praw Człowieka, Praworządności i Petycji oraz Komisja Samorządu Terytorialnego i Administracji Państwowej Senatu;
- 21 lutego 2023 r. Przewodniczący PKW S. Marciniak, Szef KBW M. Pietrzak wzięli udział w 59. w posiedzeniu Senatu RP;
- 23 lutego 2023 r. Szef PKW M. Pietrzak oraz Dyrektor L. Gajzler wzięli udział w spotkaniu online z Ministerstwem Cyfryzacji w sprawie budowy Centralnego Rejestru Wyborców, gdzie omówiono harmonogram prac oraz innych kluczowych fundamentalnych dla projektu zagadnień;
- 2-3 marca 2023 r. Przewodniczący PKW S. Marciniak oraz przedstawiciele Krajowego Biura Wyborczego uczestniczyli w ogólnopolskiej Konferencji Wybory i Prawo Wyborcze, na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu pod patronatem Państwowej Komisji Wyborczej;
- 7 marca 2023 r. odbyło się spotkanie Szefa KBW M. Pietrzak z przedstawicielami Unii Metropolii Polskich dot. organizacji wyborów;
- 14 marca 2023 r. Dyrektor Zespołu Finansowania Partii Politycznych i Kampanii Wyborczych K. Lorentz poprowadził wykład z zakresu prawa wyborczego dla studentów Uniwersytetu Warszawskiego - Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych, Katedra Systemów Politycznych;
- 16 marca 2023 r. Szef PKW M. Pietrzak udzieliła wywiadu dla Polskiej Agencji Prasowej;

- 21 marca 2023 r. spotkanie przedstawicieli Krajowego Biura Wyborczego z Zespołem Oceniającym United Nations Office on Drugs and Crime w ramach krajowej wizyty dotyczącej przeglądu implementacji przez Polskę Konwencji Narodów Zjednoczonych Przeciwko Korupcji, organizowanym w Ministerstwie Sprawiedliwości Rzeczypospolitej Polskiej;
- 22 marca 2023 r. Szef PKW M. Pietrzak udzieliła wywiadu dla Radia RMF FM w Rozmowie w Południe;
- 17 kwietnia 2023 r. udział przedstawicieli Państwowej Komisji Wyborczej i Krajowego Biura Wyborczego w Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej „Prawo wyborcze i partie polityczne, w kręgu kompetencji państwowej komisji wyborczej”;
- 16, 17, 18 maja 2023 r. odbyła się narada Szefa KBW M. Pietrzak z dyrektorami zespołów i delegatur KBW w związku z przygotowaniem do wyborów do Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej oraz referendum ogólnokrajowego oraz wdrożeniem nowelizacji Kodeksu wyborczego;
- 19 maja 2023 r. odbyło się spotkanie Przewodniczącego PKW S. Marciniaka, Szefa KBW M. Pietrzak, Dyrektora Zespołu Prawnego i Organizacji Wyborów L. Gajzlera oraz Dyrektora Zespołu Prezydialnego D. Tulczyńskiej z przedstawicielami ODIHR w sprawie wstępnej oceny warunków odbywania się wyborów i prowadzonych przygotowań do nich, jak również zasadności przeprowadzenia przez OBWE dalszych czynności związanych z monitorowaniem nadchodzących wyborów;
- 22 maja 2023 r. Szef PKW M. Pietrzak udzieliła wywiadu dla Dziennika Gazety Prawnej;
- 30-31 maja 2023 r. Dyrektor K. Lorentz oraz Ekspert w Zespole Finansowania Partii Politycznych i Kampanii Wyborczych Tomasz Gąsior wzięli udział w konferencji: Wyzwania i potrzeby związane z przeprowadzeniem głosowania za granicą w powojennych wyborach na Ukrainie zorganizowanej przez , International Institute for Democracy and Electoral Assistance we współpracy z Parlamentem Europejskim;
- 6 lipca 2023 r. Przewodniczący PKW S. Marciniak, Szef KBW M. Pietrzak, Dyrektor Zespołu Prawnego i Organizacji Wyborów L. Gajzler wzięli udział w posiedzeniu

sejmowej Komisji Sprawiedliwości i Praw Człowieka w sprawie pierwszego czytania poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy o referendum ogólnokrajowym;

- 10 sierpnia 2023 r. Szef PKW M. Pietrzak udzieliła wywiadu dla Polsat News w „Gościu Wydarzeń”;
- 11 sierpnia 2023 r. Szef KBW M. Pietrzak udzieliła wywiadu dla TVN 24 „Fakty po Faktach”;
- 16 sierpnia 2023 r. zorganizowano briefing prasowy Przewodniczącego PKW S. Marciniaka i Szefa KBW M. Pietrzak;
- 30 sierpnia 2023 r. zorganizowano briefing prasowy Przewodniczącego PKW S. Marciniaka i Szefa KBW M. Pietrzak;
- 7 września 2023 r. Szef KBW M. Pietrzak wystąpiła na VII Krajowym Kongresie Krajowej Rady Forów Sekretarzy JST. Wystąpienie dotyczyło najważniejszych kwestii związanych z prawidłowym przygotowaniem i przeprowadzeniem wyborów parlamentarnych i samorządowych w gminach;
- 7 września 2023 r. Ekspert Zespołu Prawnego i Organizacji Wyborów G. Gąsior udzieli wywiadu dla TVP Info „W kontrze”;
- 10 września 2023 r. Przewodniczący PKW S. Marciniak udzielił wywiadu dla Rzeczypospolitej;
- 15 września 2023 r. Dyrektor Zespołu Finansowania Partii Politycznych i Kampanii Wyborczych K. Lorentz udzielił wywiadu dla Polsat News w programie „Wieczór Wyborczy”
- 15 września 2023 r. odbyło się losowanie numerów list kandydatów na posłów w wyborach do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej;
- 16 września 2023 r. Przewodniczący PKW S. Marciniak udzielił wywiadu dla TVN 24 w „Jeden na Jeden”;
- 29 września 2023 r. zorganizowano briefing Szefa KBW M. Pietrzak;
- 9 października 2023 r. Szef KBW M. Pietrzak udzieliła wywiadu dla Dziennika Gazety Prawnej;
- 10 października 2023 r. Szef KBW M. Pietrzak odbyła spotkanie z pełnomocnikiem ds. wyborów MSZ Pawłem Majewskim;

- 11 października 2023 roku Szef KBW M. Pietrzak udzieliła wywiadu dla Polskiej Agencji Prasowej;
- 13 października 2023 r. odbyła się konferencja prasowa Państwowej Komisji Wyborczej na temat przygotowania do wyborów i referendum ogólnokrajowego;
- 15-19 października 2023 r. odbywały się konferencje prasowe Państwowej Komisji Wyborczej dotyczące frekwencji wyborczej oraz bieżących najważniejszych wydarzeń związanych z wyborami i referendum ogólnokrajowym;
- 23 października 2023 r. Przewodniczący PKW S. Marciniak i Szef KBW M. Pietrzak wzięli udział w spotkaniu z OBWE;
- 26-27 października 2023 r. miały miejsce uroczystości wręczenia zaświadczeń o wyborze na posła i na senatora;
- 27 listopada 2023 r. Dyrektor K. Lorentz oraz Ekspert w Zespole Finansowania Partii Politycznych i Kampanii Wyborczych Tomasz Gąsior byli gośćmi poświęconego prawu wyborczemu seminarium w Katedrze Systemów Politycznych Wydziału Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego”;
- 27 listopada 2023 r. Przewodniczący PKW S. Marciniak i Szef KBW M. Pietrzak wzięli udział w spotkaniu z Marszałkiem Sejmu Sz. Hołownią;
- 12, 13, 14 grudnia 2023 r. odbyła się narada Szefa KBW M. Pietrzak z dyrektorami zespołów i delegatur KBW.

Przewodniczący
Państwowej Komisji Wyborczej

Sylwester Marciniak